

ANKARA HANLAR BÖLGESİ'NİN MEKANSAL GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ KULLANICI PROFİLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE SPATIAL DEVELOPMENT AND CURRENT USER PROFILE OF ANKARA KHANS REGION

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 31 Ekim 2019	Received: October 31, 2019
Hakem Değerlendirmesi: 1 Kasım 2019	Peer Review: November 1, 2019
Kabul: 22 Kasım 2019	Accepted: November 22, 2019

DOI : 10.22520/tubaked.2019.20.010

Zeynep Gökçe ÇAKIR* - Güliz BİLGİN ALTINÖZ - Burcu H. ÖZÜDURU*****

ÖZET

Geçmiş ile gelecek arasındaki fiziksel bağın önemli bir parçasını oluşturan tarihi yapıların koruma ve kullanım politikalarının belirlenebilmesi amacıyla, kent ve yapı ölçeğinde geçmiş izlerinin takip edilerek, bugünün analiz edilmesi önemlidir. Geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ankara, Osmanlı Dönemi'nde sof ve tiftik ticareti ile ön plana çıkmış ve ticaret birimlerinin yer seçimi kent gelişimine paralel bir gelişim göstermiştir. Çalışmada bir bedesten etrafında kümelenmiş hanlardan oluşan, 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin mekansal gelişimi ve kullanıcı profili arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu çerçevede yapılan yaya ve ticaret birimi sayımından da yararlanılarak; bölgede fayda üreten 'ticaret birimi çalışanları'na 400 adet, bölgeden fayda sağlayan 'ziyaretçiler'e 400 adet olmak üzere toplam 800 adet anket uygulanarak; katılımcıların bölgeyi kullanım öncelikleri, tercihleri ve beklentileri ortaya konulmuştur. Bölgede yer alan 12 hanın bilinirlik durumlarının da sorgulandığı anket sonuçları aynı zamanda bölgedeki farklı fayda gruplarının karşılaştırmalı görüşlerini de içermektedir. Fayda gruplarına göre çalışma sonuçları farklılaşmakla birlikte, bölgenin tanıtımının yeterli düzeyde olmaması, bölgede en çok bilinen hanın 'Çengel Han' olması ve kullanım dışı olan hanların katılımcılar tarafından bilinmemesi anket çalışmasının ortak sonuçlarıdır. Tarihi yapıların kullanımı sonucunda korunması, fayda yaratması ve bilinirliği arasındaki ilişki ile kullanım dışı olması sonucunda korunamaması, fayda yaratmaması ve bilinmemesi arasındaki ilişki, mekansal analizler ve anket sonuçları birlikte değerlendirilerek doğrulanmıştır. Çalışmanın 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin korunması ve sürekliliğinin sağlanması için verilecek kararlara önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi ticaret merkezi, han, Ankara hanlar bölgesi, koruma-kullanma.

* Dr. Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, e-posta: zgturkiyilmaz@ankara.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0544-241X

** Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi ve Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Anabilim Dalı, Yarı zamanlı öğretim görevlisi. e-posta: bilginaltinnoz@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2176-6887

*** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara, e-posta: bozuduru@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8315-2303

**** Aksi belirtilmeyen fotoğraflar, yazarların kendi arşivinden kullanılmıştır.

ABSTRACT

In order to determine the conservation and usage policies of historical buildings, which constitute an important part of the physical bond between the past and the future, it is important to analyze the present by tracing the past at city and building scales. Ankara, home to many civilizations from past to present, has come to the forefront with sof and mohair trade during the Ottoman Empire and locations of trade units have been parallel to the city development. In this study, the relationship between spatial development and user profile of the 'Ankara Khan Region'-which consists of both large and small khans clustered around a bedesten-was analyzed. In this context, in total 800 piece questionnaires were conducted, 400 piece with visitors benefiting from the region and 400 piece with benefit producers -trade unit employees- in the region. The priorities in the use of the region, preferences and expectations of the participants have been put forward. The survey results in which awareness of the 12 khans in the region were questioned also included comparative opinions of different benefit groups in the region. Although the results of the studies differ by benefit groups, the lack of adequate publicity of the region, the most known khan in the region being 'Çengel Han' and the fact that the abandoned khans are not known by the participants are the common results of the survey. The spatial analyses and survey results confirm that there is a significant relationship between historic preservation, benefit creation and awareness raising and the use of historical buildings. In other words, if historical buildings are abandoned, then they are not preserved, do not provide any benefits to the community and become insignificant. The study will make significant contribution to the decisions for the preservation and vitality of the Ankara Khan Region.

Keywords: Trade center of Ottomon Period, khan, Ankara khan region, preservation and use.

GİRİŞ

Osmanlı kentlerinde, 'çarşı' her dönem kentteki ticaret ve zanaat işlevlerinin devam ettiği, kentin hayat damarlarının attığı önemli ve canlı bir alan olmuştur (Cerasi 1999:115). Dükkanlar, arasta, bedesten gibi yapıların yanı sıra 'han'lar da çarşmayı oluşturan en önemli öğelerdir¹. Birçok Osmanlı kentinde, ticari merkez olan çarşıda, büyük bir bedesten etrafında birden fazla hanın birarada yer aldığı 'hanlar bölgesi' bulunmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde kentin çekirdeği olarak gelişim gösteren bedesten ve hanlardan oluşan çarşı, Cumhuriyet Dönemi'nde modern kentleşme faaliyetlerinin etkisi ile günümüz kentlerinin çoğunda giderek önemini yitirmiş; ticari merkez yeni oluşan kent merkezlerine kaymıştır. Nitekim Ankara'da da benzer değişim ve dönüşüm süreçleri yaşanmıştır.



Fotoğraf 1: Çengel Han'ın avlusunda tiftik ticareti ile uğraşan esnaf ve tüccarlar, 1902 (Çengel Han Müzesi Fotoğraf Arşivi). / *The artisans and merchants dealing with angora wool at the courtyard of Çengel Khan, 1902 (Çengel Khan Museum Photography Archive).*

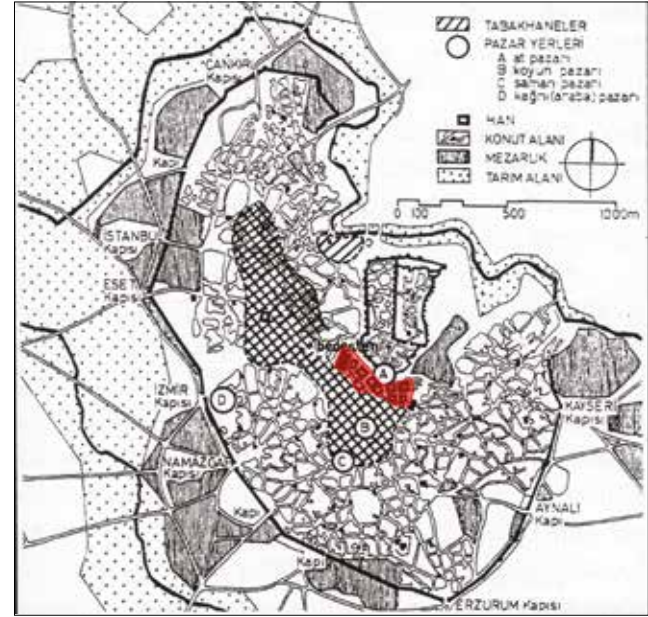
16. ve 17. yüzyıllarda Ankara sof ve tiftik ticareti ile öne çıkan önemli bir ticaret merkezidir (Foto. 1). Mahmut Paşa Bedesteni'nin çevresinde gelişim gösteren 'Hanlar Bölgesi'nde², bir kısmı vakıf kökenli olan³ çok sayıda hanın faaliyet gösterdiği bilimsel

¹ Osmanlı Dönemi klasik mimari yapılarından olan hanlar; işlevsel ve mimari açıdan menzil ve şehir hanları olarak ikiye ayrılmakta olup (Gülenaz 2011:33), bu çalışmanın konusunu, kısa süreli konaklanan ve/veya ticaret yapılan yerler (Ergenç 1990:56, Usta 1994:115, Gülenaz 2011:48) olan şehir hanları oluşturmaktadır.

² Şekil 1'de 'A' ile belirtilmiş alan, bedesten ve hanların yoğunlukta olduğu 'Atpazarı' olarak bilinen bölgedir. Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'dan başlayıp, Kale Kapısı'na doğru çıkan yol ve çevresinde yer alan, hanların oluşturduğu, 'Atpazarı' ve 'Koyunpazarı' alanlarını kapsayan bölge 'Yukarıyüz'; Sulu Han ve Tahtakale Çarşısı'nın olduğu bölge ise 'Aşağıyüz' olarak bilinmektedir. Bu çalışmada kullanılan 'Hanlar Bölgesi' ifadesi, Yukarıyüz'de yer alan Atpazarı çevresindeki hanların olduğu bölgeyi tanımlamak için kullanılmaktadır.

³ Kurşunlu Han, Çengel Han, Çukur Han, Zafran Han, Kıbrıs

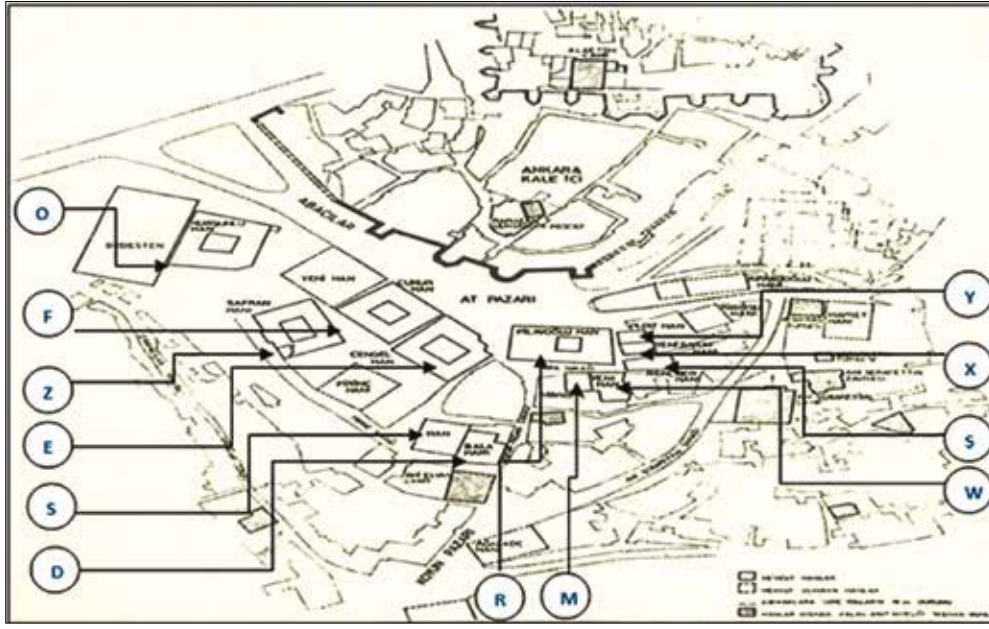
çalışmalar ile ortaya konulmuştur (Şek.1) (Aktüre 1978; Bakırer ve Madran 1984; Aktüre 2001; Tunçer 2014).



Şekil 1: 16-17 yy.'da Ankara'nın yukarıyüz bölgesinde bedesten ve hanlardan oluşan ticari merkez (Aktüre 1978:119). / *The commercial core composed of bedesten and khans at the upperface region of Ankara during 16th-17th centuries (Aktüre, 1978:119).*

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde Ankara'nın başkent olma süreci ile birlikte kent merkezi Ulus-Opera alanında oluşmuştur. Daha sonra, 1932 Jansen Planı'nın etkisiyle Adliye ve Bakanlık binaları Kızılay-Yenişehir eksenine taşınmış ve bu binalar ile birlikte çeşitli ticaret ve üretim aktiviteleri de buraya taşınmıştır. 1970'lerde Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu da bu planı destekleyen kararlar olarak Kızılay'ın önemini artmasına neden olmuştur (Bademli 1985; Tankut 1984, 1990, 1994; Cengizkan 2004, 2005 Günay 2005; Kural 2013). Plan kararlarının getirmiş olduğu mekansal ve sosyal dönüşümlerin de etkisi ile 'Hanlar Bölgesi' ticari niteliğini tamamen kaybetmese de, eski önemini ve merkez olma özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Öyle ki; Özdemir'in (1998: 25-37) Ankara'nın 1785-1840 dönemini anlattığı çalışmasında 30'un üzerinde hanın varlığından söz edilirken; Aktüre (2001: 61) 1902 yılında Ankara'da 33 han olduğunu ancak 1927 yılında bu sayının 22'ye düştüğünü; Bakırer ve Madran (1984:120) ise 1984 tarihli çalışmalarında Şekil 2 a ve b'de yerleri ve isimleri ile birlikte gösterilen sadece 12 hanın varlığına tespitini yapmışlardır. Sonuç olarak 16. yüzyıldan 19. yüzyıl sonlarına kadar önemli bir ticaret merkezi olma özelliğini koruyan bölgede yer alan hanların birçoğu yaşanan büyük yangınlar, afetler, yanlış kullanım ve uygulamalar, bakımsızlık gibi sebeplerin yanı sıra,

Han ve Yeni Han vakıf kökenli hanlardır (Aksoy 2011:116).



Şekil 2a: Atpazarı çevresinde yer alan hanlar / The khans around Atpazarı. (Bakırer ve Madran 1984:120)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	İ	J	K	L	M	
HAN ADI	AGAZADE	ALLEM KALLEM	AYDIN	BAKIR	BALA	ÇENGEL	ÇUKUR	HACBÖCEK	HAN	HAN	HAYRET	KABAN	KARAMAN	KEÇECİLER	KIBRIS
DURUM	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+
	N	O	Ö	P	R	S	Ş	T	U	Ü	V	W	X	Y	Z
HAN ADI	KIRMIZIOĞLU	KURŞUNLU	MUSLU	PEMBE	PİLAVOĞLU	PIRİNÇ	RENÇBER	SARIKADIOĞLU	SULU	TUZ	URGANCILAR	YENİ	YENİŞARAY	YILDIZ	ZAFRAN
DURUM	-	+	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+

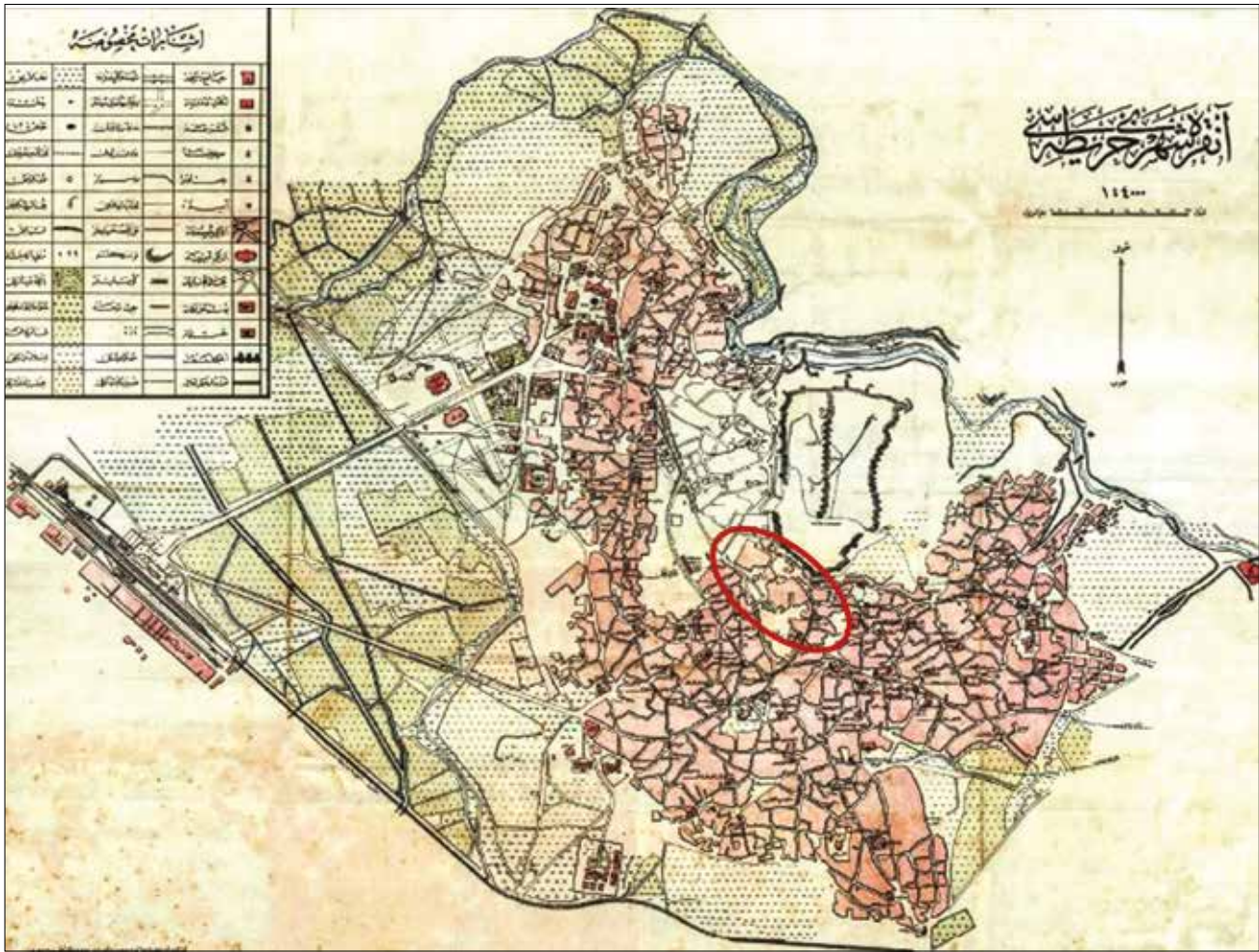
Şekil 2b: Hanların mevcudiyet durumları (Bakırer ve Madran 1984:120). / The state of existence of the khans (Bakırer ve Madran 1984:120).

kent planlama kararları neticesinde yaşanan mekansal dönüşümlere de bağlı olarak zaman içinde hasar görmüş, işlevlerini yitirerek kullanım dışı kalmış ve hatta tamamen yok olmuşlardır. Buna karşın, Cumhuriyet Dönemi'ndeki planlama faaliyetlerinin yeni kente odaklanması, 'Hanlar Bölgesi'ni de içine alan tarihi dokunun fazla müdahale görmemesine ve dolayısıyla büyük ölçüde korunabilmesine neden olmuştur. 2000'li yıllardan sonra, Çengel Han ve Çukur Han'ın restore edilerek yeniden işlevlendirilmesi ile birlikte, bölge yeniden canlanmaya başlamıştır. Yeni açılan müzeler, sanat atölyeleri ve düzenlenen etkinlikler sayesinde, turizm, ticaret, kültür ve sanat faaliyetlerinin bir arada yer aldığı bölge, bugün Ankara için önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir.

Kültürel miras niteliğindeki yapı ve alanların koruma ve kullanım politikalarının doğru bir şekilde belirlenebilmesi; alan ve yapıların tarihi, mimari ve kentsel özelliklerinin belgelenmesini; alan ve yapıların zaman içindeki değişimleri ile birlikte güncel durumlarının tanımlanmasını; hem tarihsel süreçteki, hem de günümüzdeki kullanımları, kullanıcıları ve kullanım gerekçeleri saptanarak taşıdıkları anlam ve değerlerin ortaya konulmasını gerektirmektedir.

Bugüne değin Ankara'nın tarihi ticaret merkezi gelişimi daha önce bir çok akademik çalışmaya konu olmuştur⁴. Bu çalışmalarda Ankara'nın özellikle Osmanlı Dönemi'nde önemli bir ticaret merkezi halini alması ile paralel gelişim gösteren Hanlar Bölgesi'nin kent ekonomisindeki önemi vurgulanmış; bölgede yer alan hanların tarihsel, mimari ve işlevsel özellikleri ortaya konulmuştur. Ancak, Hanlar Bölgesi'nin mekansal durumu ve dönüşümünün, bugünkü kullanıcı profili ile ilişkilendirildiği bir değerlendirme çalışması yapılmamıştır. Bu doğrultuda makalede öncelikle; 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin tarihsel gelişimi ile bu süreçte bölgede etkili olan planlama ve koruma kararları incelenmiştir. Bunun yanı sıra, bölgede yer alan hanların, mimari özellikleri, geçmiş ve bugünkü kullanımları, mülkiyet durumları, yasal statüleri ve yapısal durumları; bilimsel yayınlar, kadastr haritaları, tapu kayıtları ve tescil belgeleri ışığında

⁴ Bakınız: Öney 1994; Eyice 1972; Ergenç 1975; Aktüre 1978; Yavuz 1981; Bakırer, Madran 1984; Yavuz 1984; Ergenç 1984; Özdemir 1986; Öztürk 1988; Aktüre 1992; Aktüre 1994; Tunçer 2000; Aktüre 2001; Tunçer 2005; Taş 2004; Erdoğan, Günel ve Kılıcı 2007; Tunçer 2009; Tunçer 2013; Tunçer 2014; Günel ve Kılıcı 2015.



Şekil 3: 1924 Ankara Şehremaneti Haritası'nda Hanlar Bölgesi. / The location of 'Khans Region' in 1924 Ankara Municipality Map (Günel ve Kılıcı 2015: 80).

ortaya konulmuştur⁵. Makalenin en önemli ve özgün katkısı ise bölgenin kullanıcı profiline ve tercihlerinin belirlenmesi amacıyla, bölgeden aktif olarak fayda sağlayan 'ziyaretçiler' ile bölgede aktif olarak fayda/hizmet üreten 'ticaret birimi çalışanları'na yönelik olarak yapılan anket çalışması sonuçlarıdır.

Sonuç olarak; 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin mekansal gelişim ve özelliklerinin, bölgenin günümüz kullanıcıları, kullanıcıların kullanım neden ve gerekçeleri, öncelik, tercih ve beklentileri ile birlikte değerlendirilmesinin, bölgenin korunması ve sürekliliğinin sağlanması için verilecek kararlara önemli katkıları sunacağı düşünülmektedir.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ANKARA 'HANLAR BÖLGESİ'

16. ve 17. yüzyıllarda ticari açıdan en parlak dönemini yaşayan Ankara'nın ekonomik hayatı, üretim faaliyetlerinin gerilemesi nedeniyle 19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde bir çöküş sürecine girmiş ve kent, ticaret merkezi fonksiyonunu kaybetmiştir. 1916'da yaşanan büyük yangında Bedesten ve Atpazarı da büyük ölçüde etkilenmiştir (Aktüre 2001: 55). Mahmut Paşa Bedesteni, bölgedeki üretimin çökmesi ile tamamen işlevsizleşirken, hanların bir kısmı konaklama hizmeti sunmasa da, ticari fonksiyonda kullanılmaya devam etmiştir (Aktüre 1978:127) (Şek.3). Bu gelişmelerin sonucunda Ankara önemli bir ticaret şehrinde, bir kasabaya dönüşmüş (Öztürk 1988: 329) ve bölge fiziki ve sosyal yapı olarak da değişmeye başlamıştır. 1923 yılında Ankara'nın başkent olarak kabul edilmesi ve hemen ardından Cumhuriyet'in ilan edilmesi, kenti yeniden bir odak noktası haline getirmiş ve planlama faaliyetlerinin hız kazanması ile kent yeniden şekillenmeye başlamıştır.

⁵ Çalışma alanı olarak kentin Yukarı Yüz'ünde ticari bir odak oluşturduğu düşünülen; Kurşunlu, Çengel, Çukur, Zafran, Pilavoğlu, Pirinç, Bala, Rençber, Yeni, Kıbrıs, Yenisaray ve Yıldız Hanları kapsayan bölge belirlenmiştir. (Şekil 2-a). Makalede 'Ankara Hanlar Bölgesi' olarak kastedilen bölge bu hanları kapsamaktadır. Sulu Han çalışma alanı dışında bırakılmıştır.



Şekil 4: (a) Dr. Carl Christoph Lörcher'in 1924-1932 yılı Ankara Kent Planı. / (a) Dr. Carl Christoph Lörcher's 1924-1932 Ankara Plan.



Şekil 4: (b) Hanlar Bölgesi (Günay 2005:68). / (b) 'the Khans Region' on the plan

Farklı dönemlerde hazırlanan planların yanı sıra, kentteki tarihi yapıları ve dokuyu korumak için alınan kararlar da 'Hanlar Bölgesi'nin gelişim ve değişimini etkilemiştir. Bu doğrultuda, 'Hanlar Bölgesi'nin günümüzdeki fiziksel yapısı, kullanımı ve kullanıcılarını doğru değerlendirebilmek için, geçmişten bugüne kadar bölgenin fiziksel yapısı, kullanımı, değişim ve dönüşümlerini incelemek faydalı olacaktır.

Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte Ankara şehrinin hızla imar edilmesi ve şehirde artan nüfusun taleplerine çözüm üretilmesi gerekmektedir⁶. Bu amaçla ilk olarak 1924 yılında Alman plancı Christoph Lörcher tarafından Ankara'nın ilk imar planı hazırlanmıştır (Şek. 4a-4b). Lörcher Planı çalışma alanı çerçevesinde değerlendirildiğinde; planda geleneksel mülkiyet ve yapı dokusuna ilişkin bir dönüşüm öngörülmediği dikkat çekmektedir (Kıral 2013: 13). Kale çevresindeki ulaşım ağında ve mülkiyet dokusunda önemli değişiklikler önerilmemesi nedeniyle, plan 'Hanlar Bölgesi'nin mekansal gelişiminde bir değişikliğe sebep olmamıştır⁷.

Ankara'nın ikinci planı ise Hermann Jansen tarafından hazırlanan plandır (Şek. 5a-b). 1932 yılında uygulamaya

konan planın 'Hanlar Bölgesi'ni ilgilendiren en önemli kararlarından biri, eski Ankara kent dokusunda yapısal değişiklikler yapmadan, güneyde yeni bir kentsel gelişim ile büyümesi kararı olmuştur. İlk bütüncül koruma yaklaşımının kurgulandığı planda, Kale'nin korunması ve kent genelinde görsel olarak kolaylıkla algılanması düşüncesiyle, 1937 yılında Kale ve çevresi 'protokol alanı' olarak koruma kapsamına alınmış (Işık 2012: 92) Ankara Kalesi ve çevresinin olduğu gibi korunmasını öngören pasif koruma kararları ve yeni şehrin imarlaşmasını öngören plan kararları neticesinde, Ankara Kalesi ve Hanlar Bölgesi'ni de içine alan çevresindeki kentsel dokunun yıkımı önlenmiştir. Ancak kentin büyümesinin Yenişehir'e kayması ile, eski şehir kendi halinde yıpranmaya terk edilmiş, bir dönemler Ankara'nın en prestijli bölgesi olan Ankara Kalesi ve çevresi fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak bir köhneleşme sürecine girmiştir.

Jansen'in planlama odağı Yenişehir olmasına karşın; Hanlar Bölgesi'ni içine alan 'Bir kaç cami ve mücavir muhitin yapılışı' isimli detay çizimi Şekil 6 da görülmektedir. Söz konusu çizim incelendiğinde; Pirinç Han'ın yıkıldığı ve yerine okul binası yapıldığı, Bala Han'ın ise Çengel, Çukur, Zafran ve bugünkü Pirinç Han'ın tarama gösteriminden farklı bir gösterim ile çizildiği görülmektedir. Dolayısı ile bugün Pirinç Han olarak bilinen yapının asıl Pirinç Han olmadığı, tescilli Bala Han'ın ise o dönemde korunması gerekli bir yapı olarak değerlendirilmediği anlaşılmaktadır⁸.

⁶ Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte Vakıflar eliyle Ankara'da büyük bir imar hareketine girilmiştir. Çeşitli yasalarla imar planında gerekli görülen tüm vakıf arazi ve arsalarının karşılıksız olarak Ankara İmar Müdürlüğü'ne devri kararlaştırılmıştır. Böylece, İmar Planı içerisinde kalan bütün vakıf arsa, arazi ve binalar Ankara İmar Müdürlüğü'nün emrine verilerek, masrafsız bir Ankara Şehri İmar Planı çizilmesine zemin hazırlanmıştır. Genel bir ifade ile 1924-1932 yılları arasında 8.604.737 TL Ankara'nın imarına, 1.967.886 TL. kültürel faaliyet gösteren cemiyetlere olmak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce toplam 10.572.623 TL. harcama yapılmıştır. (Öztürk 1988: 332-334)

⁷ Şekil 3'de Ankara'nın 1924 tarihli haritasında Kale içindeki mahalcelere yer verilmemiş, çeşmeler dışında kaledeki sokaklar ve yapılar işlenmemiştir. Ticari alanlar, hanlar, bedesten ve çarşılar kütle olarak gösterilmiş, isimleri yazılmamıştır (Günel ve Kılıcı, 2015: 84).

⁸ Jansen'in detay çiziminde; Mahmutpaşa Bedesteni, Kurşunlu, Çengel, Çukur, Zafran ve Pirinç Han kütle olarak gösterilmiştir. Kurşunlu Han için "eski pazar ve eski han müze haline getirilecektir" denilmiştir. Çengel, Çukur ve Zafran Han yapılarının çizimleri üzerine sadece han yazılmış, herhangi bir öneri getirilmemiş, Pirinç Han'ın üzerine ise han yazılmamıştır. Şekil 2 de Çukur Han'ın batısında 'Yeni Han' olarak yıkılmış hanlar arasında gösterilen (Bakırer ve Madran 1984:20) yapının yerinde, yeni bir yapı kütleleri önerildiği görülmektedir. Bu yapının yerinde bugün 'Erimtan Müzesi' yer almaktadır.

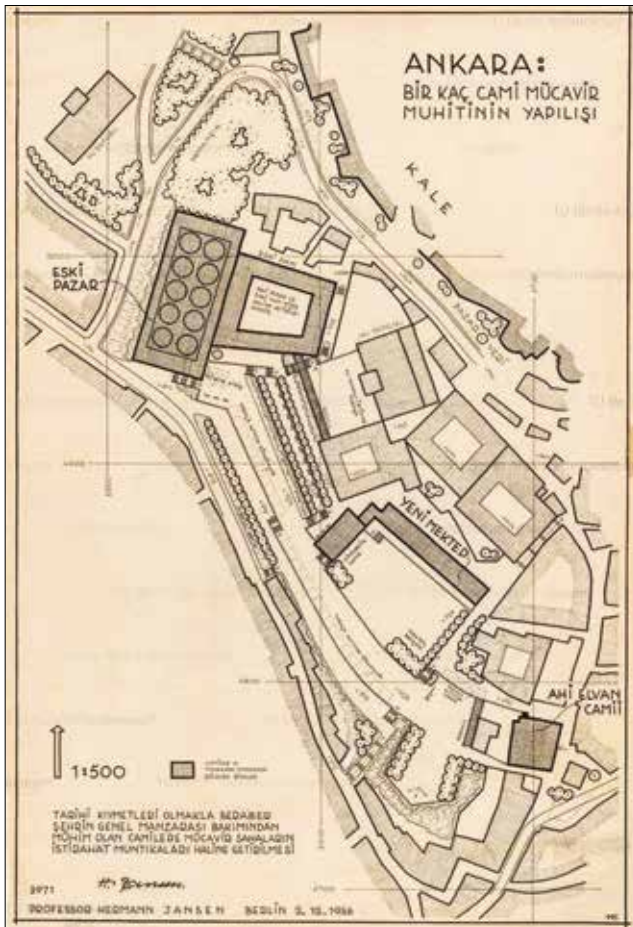
ANKARA HANLAR BÖLGESİ'NİN MEKANSAL GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ KULLANCI PROFİLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ



Şekil 5: (a) 1932-1957 yılı Jansen Ankara Planı. / (a) Jansen's Ankara Plan of 1932-1957.



Şekil 5: (b) Hanlar Bölgesi (Bademli 1990 :45). / (b) the 'Khans Region on the plan.



Şekil 6: 1936 yılı Jansen Planı'na ait Hanları gösteren detay çizim. / Detail drawing showing the Khans of the Jansen Plan of 1936.



Şekil 7: Uybadin ve Yücel Ankara Kent Planı'nda Hanlar Bölgesi (Uybadin ve Yücel Plan Raporu 1957). / Khans Region in the Uybadin and Yücel's Ankara Plan.

Ankara'nın üçüncü nazım imar planı 1957 yılında onaylanan 'Raşit Uybadin ve Nihat Yücel' tarafından hazırlanan plandır (Şek. 7). Kentin çepere yayılmasını denetim altına alarak bütünlük bir makroform üretmeye çalışan plan raporunda (1957: 9) çalışma alanını ilgilendiren önemli bir bölüm şu şekildedir: "... *bilhassa Samanpazarı ve Cebeci'nin güneyindeki Eskişehir, Kale içi ve Kale civarı icap ederse Hükümet yardımı ile dahi olsa muhakkak ele alınmalı ve eski karakterini bozmadan yabancılara göğsümüzü kabartarak göstereceğimiz canlı bir müze haline sokulmalıdır.*" Ancak, Yücel-Uybadin Planı'nın koruma konusunda gösterdiği bu öngörü, bölgede etkin bir koruma planlaması yapılamaması sebebiyle gerçekleşmemiştir (Işık 2012:49). Söz konusu plan ile Ankara Kalesi ve Hanlar Bölgesi'ne ilişkin işlevsel ve fonksiyonel değişikliklere sebep olacak öngörülerde bulunulmamıştır. Bölgeden geçen yol aksları da büyük ölçüde daha önceki plan izlerinin ve mevcut yol akslarının devam ettirilmiş halini yansıtmaktadır. Dolayısı ile bu plan da çalışma alanının dönüşümünde etkin bir rol oynamamıştır.

Ankara planlama tarihçesi içinde 1990- 2023 ve 2038 yılı üst ölçek planları incelenmeden önce, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca 1980 yılında alınan 2167 sayılı karara değinmek gereklidir⁹. Bahse konu karar ile Ankara'nın sit alanları belirlenmiştir. Bu karar ile birlikte 'Hanlar Bölgesi' '2. derece kentsel sit' alanında ve 'tarihi ticari bölge' sınırları içinde kalmıştır. Ancak 1923 yılında ilk kent planlama çalışmalarına başlanan Ankara'da, 1980 yılına gelinceye kadar yaklaşık 60 yıllık süreçte, Hanlar Bölgesi ve çevresindeki tarihi dokunun korunmasına yönelik bir girişimin olmaması, bir çok tarihi yapının geri dönülmez şekilde yıpranmasına veya yok olmasına sebep olmuştur.

1990 Nazım planında da, çalışma alanında önemli değişikliklere sebep olabilecek stratejilerden söz edilemezken, Ankara planlama tarihçesi içinde Jansen planının pasif koruma yaklaşımlarından sonra ilk kez merkezi plan dahilinde sit ve koruma alanlarına özel stratejilerin geliştirildiği plan, 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı olmuştur¹⁰ ancak bu plan stratejileri de pasif olmaktan

öteye geçememiştir (Anonim 2006: 193). Söz konusu plan raporunun 'Kültür Turizmi Başlıklı' bölümünde Ankara Hanları'na ayrıca değinilmiştir. Osmanlı kentlerinde önemli bir öge konumundaki hanlar ve hamamlar açısından Ankara'nın çok da zengin olmadığı; az sayıdaki hanlar içerisinde Suluhan, Kurşunlu Han ve Mahmut Paşa Bedesteni'nin en önemlileri olduğu; bunların yanında Çengel, Zafran, Çukur ve Kıbrıs Han'ın da klasik Osmanlı kent içi hanlarının tipik özelliklerine sahip olduğu; Çengel Han'ın onararak müze haline getirildiği ve kentsel yaşama etkin biçimde katıldığı; diğer hanların da bu potansiyellerinin etkin şekilde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Anonim 2010:424). Bu karar aktif bir planlama önerisi getirmemiş olmasına karşın, bölgenin son yıllardaki gelişiminin alt yapısını oluşturmuş ve bölgenin sahip olduğu tarihi han potansiyeline dikkat çekmiştir.

2038 Ankara Çevre Düzeni Plan raporunda ise; 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı'na benzer şekilde; hanların potansiyelinin etkin şekilde değerlendirilmesi gerektiği yinelenmiştir. Turizme ilişkin değerlendirme ve öneriler bölümünde ise; daha çok kültür ve kongre turizmi, agro turizm, termal turizm, eko turizm ve doğa turizmi gibi alternatif turizm türlerine yönelik açıklamalar yapılmıştır. Plan kapsamında, Ankara Kalesi ve Hanlar Bölgesi özelinde geliştirilmiş bir strateji geliştirilmemiştir. Doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik değerlerin korunarak geliştirilmesine yönelik genel ifadelerle yer verilmiştir. Ancak uygulamaya yönelik olarak hazırlanan plan hükümlerinde sit alanlarının koruma kullanma dengesi gözetilerek turizme kazandırılmasını sağlamak hedefler arasında sayılmıştır. Ayrıca Ankara Kalesini de içine alan bir 'Kentsel Yaşam Kuşağı' oluşturulması planlanmış ve Ankara halkının kullanımına sunulması öngörülmüştür.

Ankara kentinin üst ölçek plan incelemelerinin ardından, bugüne kadar yapılmış koruma planlarının incelenmesi de, koruma alanı olan bölgenin, gelişiminin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda; Ankara'nın tarihi dokusuna odaklanan ilk koruma planı 'Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı (Bademli 1989) olmuştur. Ancak bu plandan önceki dönemde Ankara Kalesi ve yakın çevresi için yapılan 'Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi' (Anonim 1987) mekansal olarak 'Hanlar Bölgesi'ni içine almasa da; Dışkale'de turizm amaçlı ticaret, geleneksel üretim, turizm-kültür tesisleri, turizm tanıtma büroları gibi kullanımların gelişmesini öngörmüş; plan kapsamında Kurşunlu Han ve Bedesten'in algılanabilirliğini ve görünümünü olumlu etkileyecek bir takım düzenlemeler önerilmiştir. Ancak

⁹ Karar ekinde yer alan "Ankara Eski Kent Dokusu Geçiş Dönemi Koruma ve Geliştirme Plan" karar belgesinde ikinci derece kentsel sit alanlarında kalan tarihi ticari merkez alanları için ifraz ve tevhit yapılamayacağı, bina yüksekliğinin iki kat olduğu, ticari fonksiyonlu yapılarda TAKS:0,80 olduğu, çıkma yapılamayacağı, ticari fonksiyonlu yapılarda depo ve müştemilat olarak kullanmak koşuluyla bodrum kat yapılabileceği, bu bölgede ticari amaçla kullanılan ve 1/1000 haritasında ve tescil listesinde belirtilen hanların ilgili kuruluşlarca ivedilikle rölöve ve restorasyon projelerinin hazırlanıp bugünkü kullanımına uygun olarak değerlendirilmesi gerektiği" ifade edilmiştir.

¹⁰ Planın 'Kentsel, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunup Geliştirilmesi ve Sürdürülebilirliği' başlıklı bölümünde; sit alanları, özel koruma alanları ile Ankara Tarihi Kent Merkezi

Yenileme Alanı çerçevesinde, Ulus Kentsel Sit Alanı, Ankara Kalesi, Roma Hamamı, Augustus Tapınağı gibi tarihi alan ve yapılar incelenmiş, bu alanlarda yapılan planlama ve uygulamalara değinilmiştir.

plan uygulamaya geçememiştir. 'Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı' kararları kapsamında 'Hanlar Bölgesi' gelişimi değerlendirildiğinde; planın işlevlendirme hükümlerinde ticaret fonksiyonları arasında pansiyon, küçük otel, lokanta, kahvehane, turistik eşya satış, çevreye uyumlu zanaat gibi hizmetler sayılırken; yeni ticaret işlevlerinin toplulaştırılmış veya kamulaştırılmış parseller için söz konusu olduğu, bunun dışında kalan parsellerde yeni işlev dönüşümlerine, pansiyon hariç izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Bugün bölgedeki fiziksel yapı ve işlevler planda önerilen işlevlendirme hükümleri ile paralel gelişim¹¹ göstermiştir. Planda 'Hanlar Bölgesi'nin yer aldığı alan, 'koruma program alanları' sınırı içinde gösterilmiş ve bölgede Salı Pazarı Düzenlemesi'nin yanı sıra, Ulus İlkokulu'nun çevresinde 'Turistik Konaklama Çarşısı Kamu Proje Alanları'¹² önerilmiştir (Şek. 8).



Şekil 8: Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı'nda Hanlar Bölgesi (Bademli 1989). / *Khans Region in Ulus Historic City Center Conservation Rehabilitation Development Plan.*

Bazı hanların plan işlevlendirme hükümleri ve mevcut durumları kıyaslanmıştır. Buna göre; Kurşunlu Han'ın Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılan Bedesten'le birlikte işlevlendirildiği görülmektedir. Bu öneri, mevcut durumu yansıtmaktadır. Çengel ve Çukur Han için 'turistik çarşı ve konaklama' fonksiyonu önerilmiştir. Ancak bugün Çengel Han 'müze ve turistik çarşı', Çukur Han ise sadece 'konaklama tesisi' olarak hizmet vermektedir. Zafran Han ve Pilavoğlu Han da 'turistik çarşı' olarak işlevlendirilmiştir. Bugün Zafran Han 'müze ve restoran' olarak, Pilavoğlu Han ise 'turistik çarşı' fonksiyonu ile uyumlu bir işlevde hizmet vermektedir. Sonuç olarak; yürürlükte olan bir koruma planının olmayışı, bölgedeki gelişimin, yatırımcı talepleri ve kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir. Restore edilen yapılar için işlevlendirme kararları ve koruma projeleri, yapı bazlı üretilmiş ve neticede bölgede bütüncül bir gelişim sağlanamamıştır.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı 2005 yılında iptal edilmiş, iptalden sonra da Ulus ve çevresi yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Bu gelişme ile birlikte 'Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı'nda

yürürlükte olan tüm planlar geçersiz olmuştur. Yenileme alanı ilan edilerek, tüm yenileme alanını kapsayan 'Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planları' hazırlanmış ve 2007 yılında onaylanmıştır.

Bu plana göre öncelikli yapı ve alanlar başlığı altında 'Tarihi Ticaret Bölgesi' olarak; 'Hanlar Bölgesi', Samanpazarı ve Sulu Han sayılmış ve bu alanların koruma amaçlı sağlıklaştırma ve fonksiyon dönüşümleri ile birlikte ele alınması öngörülmüştür. Ayrıca tarihsel dokuya zarar veren, turizm gelişmesi bakımından olumsuz etkileri bulunan kullanımların bu alandan kaldırılmasına karar verilmiştir. Ancak plan 2011 yılında kesin olarak iptal edilmiştir. Böylece Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı tekrar plansız kalmıştır. Bu süreçten sonra bölgede planlama Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun aldığı kararlar çerçevesinde sürdürülmüştür¹³. Daha sonra 2014 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi'nce 'Ulus Tarihi Kent Merkezi 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı' yapılmış, ancak o da yargı sürecinin ardından 2016 yılında iptal edilmiştir. Bölgede halen geçmişte olduğu gibi geçiş dönemi yapılaşma koşulları geçerlidir. Ayrıca üst ölçek plan ve koruma planı kararları dışında,

¹¹ Plan kararları ve bugünkü fiili yapılaşma ve durum değerlendirildiğinde; plan ile önerilen işlevlendirme kararları ile uyumlu olarak bölgede ağırlıklı şekilde turistik eşya satış, çevreye uyumlu zanaat, cafe ve lokanta ile küçük otel fonksiyonlarının hizmet verdiği görülmektedir

¹² Kamu proje Alanı: Genellikle kamu mülkiyetinde (özel ise kamulaştırılmalıdır) bulunan bu alanlar, kente yeni bir imaj kazandırmak içinde bulunduğu bölgenin yeniden yapılmasını sağlamak ve kamu yararını maksimize etmek gibi amaçlarla yapılaşma ve dış mekan düzenlemeleri ile işlevsel dönüşümleri de içeren proje paketleri olarak tanımlanmıştır.

¹³ 19.11.2008 tarih ve 244 sayılı kararı ile de 1/2000 ölçekli sit sınırları güncellenerek yeniden belirlenmiştir. Kentsel Sit Alanı olarak tescillenen Ulus, Hamamönü ve Kale Bölgesi için geçiş dönemi yapılaşma koşulları belirlenmiş, Ulus ve Ankara Kalesi Bölgesi'nin 'Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı' olarak belirlenmesine karar verilmiştir. 3 etaba ayrılan yenileme alanı içerisinde hanların yoğunlukta bulunduğu Kale, Atpazarı ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Kurşunlu Han) 2. etap içerisinde yer almıştır (Anonim 2010).

bölgede bugüne kadar kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan sokak sağlıklaştırma ve çevre düzenleme projeleri de mekansal ve sosyal gelişimin dönüşümünde etkili olmuştur.

ANKARA HANLAR BÖLGESİ ÖZELLİKLERİ VE HANLARIN GEÇMİŞİ-BUGÜNÜ

Osmanlı kent yapısı açısından incelendiğinde, hanların genellikle büyük bir bedesten etrafında kümelenmiş halde yer aldıkları ve işlevlerine veya içerisinde depolanan ve satılan ürüne göre adlandırıldıkları görülmektedir (Akar 2009:271). Ankara Tarihi Kent Merkezi'nin Yukarı Yüzü'nde yer alan Ankara Hanları da buna uygun olarak Mahmutpaşa Bedesteni çevresinde yoğunlaşmış, genellikle işlevlerine veya içeride yoğun olarak ticareti yapılan ürünlerin isimleri ile anılmış (Tunçer 2014: 105, Atalan ve Arel 2016:222) bunun sonucunda Mahmutpaşa Bedesteni çevresinde ticaret faaliyetlerine göre uzmanlaşan sokaklar oluşmaya başlamıştır. Ankara'nın özellikle 16. yüzyıldan itibaren önemli bir ticaret merkezi olduğunu, bölgede yoğunlaşan hanlardan anlamak mümkündür (Öney 1971: 145). Yerli ve yabancı seyyahlar Ankara'yı birçok bağımsız dükkanın yanı sıra, çok sayıda vakıf hanı ve bedesteni bulunan bir kent olarak tasvir etmişlerdir (Öztürk 1988: 331) (Foto. 2-3).

Ankara Hanları'nın büyük bir kısmı, geniş bir avluya sahip, iki katlı, ön cephelelerinde dükkanların sıralandığı yapılardır. Arazi eğiminden kaynaklı olarak Kurşunlu Han ve Çengel Han gibi hanlarda üçüncü kata rastlanabilmekte ve bodrum katlar genellikle depo veya ahır işlevi görmektedir. Hanların birçoğu yığma taş ya da taş- tuğla alması olarak inşa edilmiş olup, daha küçük ölçekli olanlarda kerpiç yığma ya da kerpiç dolgulu ahşap karkas yapım tekniğine rastlanmaktadır. Öney (1971:145) revaklarda tuğla örgüyle haç tonoz, odalarda beşik tonoz kullanılmasının ve hana tek giriş kapısının olmasının diğer Osmanlı Dönemi Hanları'nda olduğu gibi Ankara Hanları'nın da özellikleri arasında olduğunu belirtmektedir.

Ankara Hanları'nın genel özellikleri incelendikten sonra, bu bölümde çalışma alanı kapsamında değerlendirmeye alınan 12¹⁴ hana ilişkin, bilimsel çalışmalar, arşiv belgeleri, tapu kayıtları ve 1924-1936 yıllarına ait kadastr haritaları ile saha çalışması verileri sentezlenerek sunulmuştur.

Buna göre; Hanlar Bölge'sinde yer alan en büyük han 1.671 m² alanlı 'Çukur Han'dır (Foto. 4). Osmanlı Dönemi'nde konaklama ve ticaret amaçlı



Fotoğraf 2: 1711 yılı Pitton Tourneford gravürü (Semavi Eyice 1971'den aktaran, Günel ve Kılıcı 2015). / Pitton Tourneford gravure of 1711.



Fotoğraf 3: 1700-1799 Yılları Ankara Resmi (Hollanda Rijksmuseum'da bulunmaktadır) (Günel ve Kılıcı 2015:87) / The Image of Ankara between 1700-1799.

kullanılan yapı, Ankara'da ticaretin gerilemesi ile önemini yavaş yavaş kaybetmiştir. Öney (1971:139) 1950 yılında çıkan yangın nedeniyle Çukurhan'ın tarihi değeri kalmayan Ankara Hanları'ndan biri haline geldiğini belirtse de, Kabaoğlu (1994:75-76) Çukurhan'ı klasik Osmanlı plan şemasını daha sonraki yüzyılların malzeme ve teknolojisi ile sürdüren ilginç bir örnek olarak değerlendirmiştir. Bugün mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan 'Çukurhan', 2007 yılında 'restorasyon karşılığı kiralama modeli' çerçevesinde 20 yıl süreyle kiralanmıştır. 2010 yılında restorasyon çalışmaları tamamlanan han, 2011 yılında 'butik otel' olarak hizmete açılmıştır. Bugün 'Divan Çukurhan' adıyla butik otel ve kafe olarak faaliyetini sürdürmektedir (Foto. 5).

Bölgedeki en büyük ikinci han 1.408 m² alanlı 'Kurşunlu Han'dır (Foto. 6). Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte hanın yapım tekniği ve planlaması Mahmut Paşa Bedesteni'nin (1461-1471) çağdaşı olduğunu ortaya koymaktadır. Tahrir defterlerinde ve sicil kayıtlarındaki kayıtlar da bu savı doğrulamaktadır. Han, Fatih Dönemi'nde Mahmut Paşa'nın azlinden sonra başvezir olan Mehmet Paşa tarafından Üsküdar'daki

¹⁴ Çukur, Kurşunlu, Zafran, Pilavoğlu, Çengel, Kıbrıs, Yeni, Rençber, Pirinç, Bala, Yenisaray ve Yıldız Hanlardır.



Fotoğraf 4: Restorasyon öncesi Çukur Han. / *Çukur Han before restoration. (İşcen 2013)*

imaretine vakıf olarak yaptırılmış olup, klasik Osmanlı han özelliklerini taşımaktadır (Bayburtluoğlu 1991). 16. yüzyılda Ankara'nın en işlek hanlarından biri olan Kurşun Han (Öney 1971: 136; Özdemir 1986: 27; Erdoğan ve diğerleri 2007:116-117) Bedestene bitişik olmasının avantajı ile kira geliri en yüksek olan han konumundadır (Taş 2004:143). Kitabesi olmayan ancak Vakıf kökenli olduğu bilinen Kurşunlu Han'ın, Ankara Şer'iyeye Sicil kayıtlarında; 1592 yılında üç yıllık 41.500 akçeye, Çengel Han'ın 28.000 akçeye, Zafran Han'ın ise; bir yıllık 11 000 akçeye kiralandığı belirtilmiştir (Tunçer 2014:118).

1933 yılında Atatürk'ün teşvikiyle Ankara'da kurulması planlanan müze binasının Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han olarak belirlenmesi ile han, korumaya alınmış ve onarılmaya başlanmıştır. 1968 yılında tüm restorasyon çalışmaları tamamlanarak, 1969 yılında son adı olan 'Anadolu Medeniyetleri Müzesi' ismiyle ziyarete açılmıştır (Tunçer 2014:115).



Fotoğraf 6: Günümüzde Bedesten ve Kurşunlu Han (Erdoğan ve diğerleri 2007:127). / *Bedesten and Kurşunlu Khan today.*

Öney (1971: 137) Kurşunlu Han ve Mahmut Paşa Bedesteni'nin tarihi eser ve müze olma bakımından Ankara'nın övülecek eserlerinden olduğunu belirtmiştir. Han bugün de bölgenin en önemli yapılarından biri olma özelliğini korumaktadır (Tunçer 2014:119).



Fotoğraf 5: Restorasyon sonrası Çukur Han. / *Çukur Han after restoration. (İşcen 2013)*

Bölgenin üçüncü büyük hanı 1.214 m² alanlı 'Zafran Han'dır. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çevredeki diğer bazı hanlar gibi cezaevi olarak kullanılan han için 1/1000 ölçekli 'Ankara Kalesi Tanzim Projesi'nde 'sinema' fonksiyonu verildiği görülmektedir. Ayrıca Çengel Han Müzesi'nde hanların tanıtımının yapıldığı bilgilendirme afişlerinde de Zafran Han'ın bir dönemler sinema olarak kullanıldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Şek. 9).

2012 yılında, bir kısmı Maliye Hazinesi'ne ait çok hisseli mülkiyet yapısından kurtularak, müstakil mülkiyete geçen han, yeni sahibi tarafından restore ettirilerek, 2016 yılında Çengel Han Müzesi ile birlikte hizmet vermeye başlamıştır (Foto. 7-8). Han, bugün müze ve restaurant olarak kullanılmaktadır. Han'a girişler 'Çengel Han Müzesi'nden ya da 'Çukur Han Otel' girişinden yapılmaktadır.

Bölgedeki dördüncü büyük han toplamda 1.112 m² alanlı 'Pilavoğlu Han'dır (Foto. 9-10). Öney (1971) yapının tarihi değeri kalmamış Ankara hanlarından olduğunu belirtmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, çevredeki diğer bazı hanlar gibi cezaevi olarak kullandığı bilinen Pilavoğlu Han'ın kadınlar ve çocuklar için ayrıldığı belirtilmektedir.



Şekil 9: 1/1000 Ölçekli Ankara Kalesi Tanzim Projesi'nde Hanlar Bölgesi ve Zafran Han. / *Khans Region and Zafran Khan in 1/1000 Ankara Castle Organization Project.*



Fotoğraf 7: Restorasyon öncesi Zafran Han. / *Zafran Khan before restoration.*



Fotoğraf 8: Restorasyon sonrası Zafran Han. / *Zafran Khan after restoration.*

1990' lı yıllarda zemin kat odaları depo ve deri ticareti yapanlar tarafından kullanılan han'ın üst kat odaları ise konaklama amaçlı kullanılırken (Tunçer 2014), bugün konaklama faaliyeti olmayan handa, ticaret ve turizm odaklı el sanatları atölyeleri, tasarım atölyeleri/ofisleri, antikacılar ve kafe olarak hizmet veren mekanlar açılmaya başlamıştır (Foto. 11 d).

16-17. yüzyıl yapısı olduğu tahmin edilen han, kullanıcıları tarafından yapılan münferit tadilatlarla ayakta durmaktadır (Foto. 10). Ancak oldukça yıpranmış olan hanın, bütüncül bir anlayışla, bugünkü özgünlüğüne zarar vermeden onarılması önem arz etmektedir (Foto. 11 a, b ve c). Pilavoğlu Han'ın ilerleyen yıllarda ziyaretçi potansiyelinin artacağı ve bölgenin önemli cazibe mekanlarından olacağı düşünülmektedir.



Fotoğraf 9: Pilavoğlu Han ön cephe. / *Front façade of Pilavoğlu Khan*



Fotoğraf 10: Pilavoğlu Han arka ve yan cephe. / *Rear and side facades of Pilavoğlu Khan*

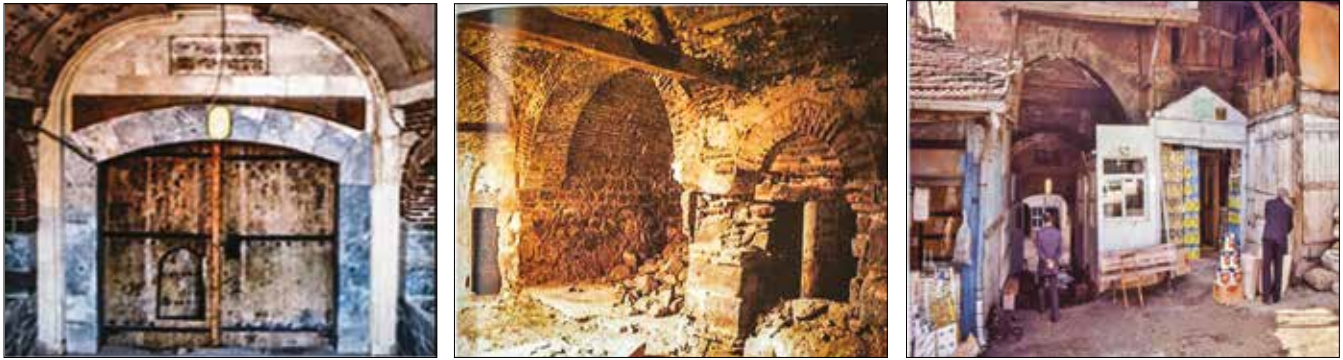
Bölgede yer alan beşinci büyük han 1.071 m² alanlı 'Çengel Han'dır. Zaman zaman geçirdiği onarımlar nedeniyle özgünlüğünü kısmen kaybettiği ifade edilmiş ise de; Kabaoğlu (1994:74) Çengel Han'ın özgün bölümlerinin olduğunu, bazı bölümlerinin ise değişmiş olduğunu; ancak yapıldığı dönemin mimari özellikleri ile yapım malzemesi ve teknolojisini göstermesi nedeniyle yapının Ankara için önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Ersoy (1991:59) da hanın klasik Osmanlı şehir hanı geleneklerini yansıttığını belirtmiştir. Han günümüze kadar ulaşmış bir kitabesi¹⁵ (Foto. 12 a) olması nedeniyle kesin inşa tarihi bilinen önemli bir yapıdır.

Çengel Han 1992 yılında 'Koruma, Onarım, Yeniden İşlevlendirme ve Çevre Düzenleme Uygulamalarının' gerçekleştirilmesi amacıyla tasarlanan projelerde; tipik bir Osmanlı Şehir Hanı olması sebebiyle, özgün yapısına zarar vermeyecek ve yapıya saygınlığını geri verecek bir işleve kavuşturulması hedeflenmiş; özgünlüğünü yitirmesine yol açacak değişikliklerden kaçınılarak, en az müdahale ile kullanılabilirliği için en uygun işlevlerden birinin sergileme olabileceği düşünülmüştür (Foto. 12 b-c). Bu amaçla geçici sergiler sanat galerileri de barındıran bir 'Çağdaş Baskı Sanatları Müzesi'

¹⁵ Vakıf eserlerinde genellikle yapının kim tarafından ve hangi yılda yapıldığı bilgilerini içeren ve çoğunlukla yapının giriş kapısı üstünde yer alan kaynaklardır.



Fotoğraf 11: (a) Pilavoğlu Han arka çıkış kapısı. / (a) Back exit door of Pilavoğlu Khan. Fotoğraf 11: (b) Ön giriş kapısı. / (b) Front entrance door of Pilavoğlu Khan. Fotoğraf 11: (c) Han içi ahşap kapı. / (c) Wooden door inside Khan. Fotoğraf 11: (d) Yeni müdahaleler. / (d) new interventions.



Fotoğraf 12: (a) Çengel Han'ın orjinal kapısı ve kitabesi (Erdoğan ve diğ. 2007:120). / (a) Original door and inscription panel of Cengel Khan. Fotoğraf 12: (b) Restorasyon öncesi giriş kapısı (Kabaoğlu 1994: 83). / (b) Main entrance door before restoration. Fotoğraf 12: (c) Restorasyon öncesi giriş kapısı (Kabaoğlu 1994: 83). / (c) Main entrance door before restoration.



Fotoğraf 13: (a) ve (b) Restorasyon öncesi Çengel Han iç avlu (Kabaoğlu 1994:83) / (a) and (b) Inner courtyard of Cengel Khan before restoration and. Fotoğraf 13: (c) Restorasyon sonrası iç avlu. / (c) Inner courtyard of Cengel Khan after restoration.

olarak değerlendirilmesi hem yapının kendisi hem de çevresi açısından uygun bulunmuştur (Foto. 13 a-b).

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Han, 2003 yılında 'restorasyon veya onarım karşılığı kiralama modeli' çerçevesinde 15 yıllığına özel sektöre kiralanarak, 2005 yılında 'sanayi müzesi, sergi/gösteri salonu ve restoran' olarak hizmete açılmıştır (Foto. 13 c). Bugün,

2016 yılında Zafran Han'ın hizmete açılması ve restoran kısmının Zafran Han'a taşınması nedeniyle, sadece müze olarak faaliyet göstermektedir. Temmuz 2018 yılında sona eren kiralama süresi, aynı kullanıcı ile 10 yıllığına yenilenmiştir.

Yukarıda bahsi geçen beş büyük han dışında, yapım tarihleri 16. ve 17. yüzyıla denk gelen 'Yeni Han' ve

‘ Kıbrıs Han’ bölgede kullanım dışı kalmış önemli tescilli yapılardır. Levha 1’de belirtilen yapım tarihleri ve yapısal özellikleri dışında hanlara ilişkin güvenilir bilgi oldukça azdır.

Tescilli olmasına karşın oldukça bakımsız ve harap halde olan Kıbrıs Han’ın, 1984 yılına ait fotoğrafında (Foto. 14) kemerli bir giriş kapısı olduğu görülürken, 2019 yılına ait fotoğrafında (Foto. 15) kemerli kapı özelliğinin yok olduğu ve her geçen gün mevcut yapısını dahi koruyamayacak derecede yıprandığı görülmektedir. Fotoğraf 16 ve Fotoğraf 17’de Yeni Han’ın da, Kıbrıs Han ile benzer biçimde oldukça bakımsız ve yıpranmış olduğu görülmektedir. Bu sebeple, bahse konu tescilli hanların bugünkü sahip olduğu değerlerin kaybının önlenmesi, ‘Hanlar Bölgesi’nin bütüncül bir strateji ile korunabilmesi ve sürekliliğinin sağlanması için oldukça önemli bir mevzudur.

Bölgede yer alan bir diğer tescilli han ise ‘Yeni Han’ ve ‘Kıbrıs Han’a komşu ‘Rençber Han’dır (Foto. 18-19). Tescil belgesi esas alınarak oluşturulan levha-1 den anlaşılacağı üzere orjinal, mevcut ve öneri kullanımı ‘han’ olan yapı, bugün Çukur ve Bala Han gibi konaklama amaçlı olarak kullanılan hanlardan biridir.

Geçtiğimiz yıllarda ‘Rençber Otel’ adıyla işletilen yapı, bugün ‘Akkan Pansiyon’ olarak işletilmekte ve alt katlarında kullanılmayan dükkanlar yer almaktadır. Yakın zamanda işletme adı değiştirilen hana, yeniden ‘Rençber Otel’ isminin verilmesinin; mekansal hafızanın ve hanın bilinirliğinin korunması açısından olumlu bir etki yaratacaktır.

16. ve 17. yüzyıl hanları dışında tescil belgesine göre düzenlenen levha-1 de belirtildiği üzere; orjinal, mevcut ve öneri kullanımları ‘konut’ olarak belirtilen ancak, çizelge 1 deki tapu kayıt bilgileri ve kadastro bilgileri birlikte değerlendirildiğinde ‘han’ vasfında olan ‘Pirinç Han’ ve ‘Bala Han’ bölgedeki diğer tescilli hanlardır (Foto. 20-21).

Türk tarihi ve kitabe uzmanı İbrahim Hakkı Konyalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 2/134 sayılı belgeye dayanarak ‘Pirinç Han’ın içinde bulunan mescidin, hanla birlikte yıkıldığını ve yerine okul yapıldığını, arkeolog Nurettin Can Güleklide de benzer şekilde, Pirinç Han’ın 1935 yılında belediyece kamulaştırılarak yıkıldığını ve yerine okul yapıldığını söylemektedir (Tunçer 2014).

Şekil 10 (a)’da ‘Pirinç Han’ın bulunduğu sokağın adının ‘Pirinç Hanı Sokağı’ olduğu görülmektedir. Bu



Fotoğraf 14: 1984 yılı Kıbrıs Han / *Kıbrıs Khan in 1984*



Fotoğraf 15: 2019 yılı Kıbrıs Han / *Kıbrıs Khan in 2019*



Fotoğraf 16: 1984 yılı Yeni Han / *Yeni Khan in 1984*



Fotoğraf 17: 2019 yılı Yeni Han / *Yeni Khan in 2019*



Fotoğraf 18: Rençber Han ön cephe / *Front facade of Rençber Khan*



Fotoğraf 19: Rençber Han arka cephe / *Rear facade of Rençber Khan*



Fotoğraf 20: Piriñ Han / *Pirinc Khan*



Fotoğraf 21: Bala Han / *Bala Khan*

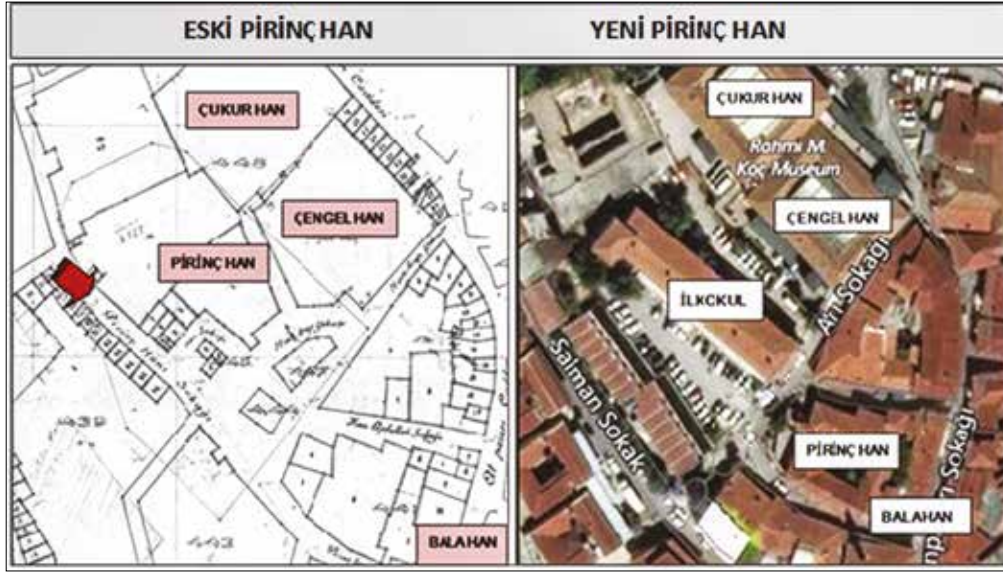
durum hanın, bölgede yer alan önemli yapılar arasında olduğunun göstergesidir. Şekil 10 (b)'de görüldüğü üzere eski 'Piriñ Han'ın yerinde, bugün 'Ulus İlk Meclis İmam Hatip Lisesi' yer almaktadır. Bugünkü 'Piriñ Han' olarak bilinen yapı antika dükkanları, el sanatları atölyeleri ve kafe olarak hizmet vermekte olup, yerli turistlerce yoğun ilgi görmektedir.

'Bala Han'da Piriñ Han'a benzer şekilde, tescil belgesi bilgilerine göre, konut fonksiyonu önerilmiş bir diğer handır. Tescil belgesindeki bilgilerde 'Piriñ Han' ve 'Bala Han'ın mimari üslubunun 'Geç Osmanlı Dönemi' olduğu belirtilmiş ve Osmanlı Dönemi hanlarından ayrı değerlendirilmiştir. Bugün 'Bala Han'ın alt katında antika ve hediyelik eşya dükkanları ile kalaycı dükkanı, üst katında ise otel ve kafe yer almaktadır.

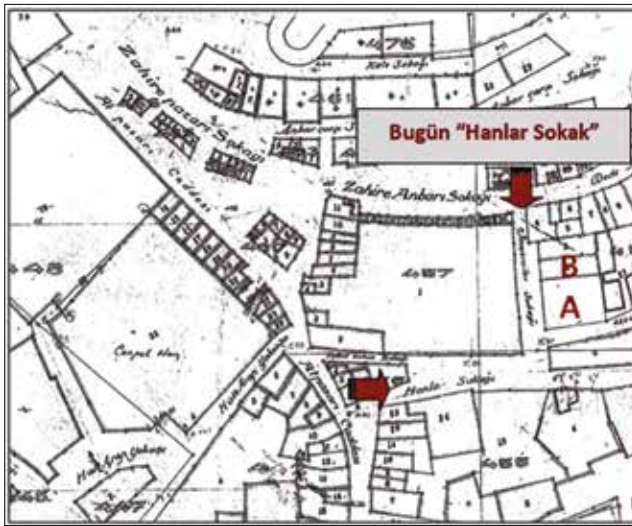
Bölgede yer alan 10 adet tescilli hanın yanı sıra çalışmaya dahil edilen ancak tescilli olmayan 'Yenisaray' (Foto.22) ve 'Yıldız Han' (Foto. 23) Aktüre (1978) ve Bakırer ve Madran (1984)'in çalışmalarında 'han' olarak gösterilmiştir. (Şekil 2a) Ancak bu konuda kadastro kayıtları, tapu kayıtları ve/veya koruma kurulu kararları ile desteklenecek kesinleştirilebilmiş bir kanıt elde edilememiştir (Şek. 11).

Yenisaray ve Yıldız Han dışında bölgede bulunan hanların toplu olarak tescillendikleri; grup derecelerinin 1. ve 2. grup olarak belirlendiği, 'Pilavoğlu' ve 'Çukur Han'ın ise grup derecelerinin 2007 yılında '1. grup' olarak güncellendiği tapu kayıtlarından anlaşılmaktadır (Çize. 1).

Ancak tescil fişlerindeki bilgilere bakıldığında, grup derecelerinin tapu kayıtlarından farklı olduğu görülmektedir. Tescil fişlerine göre; bölgede 1. derece anıtsal eser niteliğinde han olmadığı; Kurşunlu, Çengel,



Şekil 10: (a)Pirinç Han'ın eski ve Şekil 10 (b): yeni yerini gösterir karşılaştırmalı şema / Figure 10 (a): The comparative diagram that shows the old location of Pirinç Khan and Figure 10 (b): the new location



Şekil 11: 1924-1936 Kadastro Haritasında 'A' Yenisaray Han, 'B' Yıldız Han ve Hanlar Sokak / 'A' is Yenisaray Khan, 'B' is Yildiz Han and Hanlar Street in 1924-1936 cadastres map



Fotoğraf 22: Yenisaray Han / Yenisaray Khan



Fotoğraf 23: Yıldız Han / Yıldız Khan

Çukur, Zafran, Kıbrıs ve Yeni Han'ın 'anıtsal 2. grup', Pilavoğlu Han'ın 'anıtsal 3. grup', Pirinç Han ve Bala Han'ın 'çevresel 2. grup', Rençber Han'ın ise 'çevresel 3. grup' olarak tanımlandıkları; Yenisaray Han ve Yıldız Han'ın ise tescilsiz oldukları anlaşılmaktadır (Levha 1).

Çizelge 1 de belirtilen malik bilgileri değerlendirildiğinde; vakıf kökenli olduğu belirtilen 'Kurşunlu Han'ın kadastro haritalarında malik kısmının boş olduğu, tapu kayıt bilgilerine göre ise; hanın Maliye Hazinesi'ne ait olduğu anlaşılmaktadır. Kadastro haritalarındaki malik bilgilerine göre; sadece 'Zafran

ANKARA HANLAR BÖLGESİ'NİN MEKANSAL GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ KULLANCI PROFİLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ADI	BUGÜN BİLİNE ADI ve İŞLEVİ	KADASTRO HARİTASI (1924-1936)					TAKBİS (2019)						
		ADA	PARSEL	ALAN	NİTELİĞİ	MALİK	ADA	PARSEL	ALAN	NİTELİĞİ	MALİK	TESCİL DURUMU	GRUP DERECESESİ
Çukur Han	Divan Otel	448	13	1671 m2	Çukurhan	Belirtilmemiş	448	13	1671 m2	ÇukurHan ve Müstemilatı	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Tescilli	1. ve 2. Grup (1985) 1. Grup (2007)
Kurşunlu Han	Anadolu Medeniyetleri Müzesi	671	110	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	671	110	1408 m2	Han Yeri	Maliye Hazinesi	Tescilli	1. ve 2. Grup
Zafran Han	Safranhan Brasserie	448	12	1214 m2	Zafranhan	Maliye -Evkaf-Aziz ef. Fevzi B.	448	12	1214 m2	Kargir Han	Özel Mülkiyet	Tescilli	1. ve 2. Grup
Pilavoğlu Han	Pilavoğlu Han	457	1	1215	İki dükkanlı kargir hane	Pilavzade Ahme ef.Emine vesaire	5914	1 2 3 4 12	224 m2 201 m2 208 m2 229 m2 260 m2	İki Dükkanlı Pilavhanenin Bir Kısmı (1-2-3 Parseller) On Aşşap Dükkan ve Bir Aşşap Fırın ve Arsa (4 Parsel) Arsa (12 Parsel)	Özel Mülkiyet Maliye Hazinesi	Tescilli	1 Parsel-1. ve 2. Grup (1985) 1. Grup (2007) 2- Parsel- 1. ve 2. Grup 3- Parsel- 1. ve 2. Grup 4 Parsel-1. ve 2. Grup (1985) 1. Grup (2007)
Çengel Han	Rahmi Koç Müzesi	448	24	1487 m2	Çengelhan	Attarbaşı z. Rasim Kerim Ali efendi ve saire	448	24	1071 m2	ÇengelHanı ve Müstemilatı	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Tescilli	1. ve 2. Grup
Kıbrıs Han	Kullanım Dışı	455	14	184 m2	İki dükkanlı ah. Hane	Delal oğlu Hacı Mehmet ef.	455	14	161	İki Dükkanlı Olan Aşşap Han	Özel Mülkiyet	Tescilli	1. ve 2. Grup
Yeni Han	Kullanım Dışı	455	15	509 m2	Dükkanlı ah. Hane	Halil İbrahim ve Halit ef.	455	15	42	Aşşap Dükkan Han	Özel Mülkiyet	Tescilli	1. ve 2. Grup
Rençber Han	Akkan Pansiyon	458	6	153 m2	Ah. Hane	Halim ef zevcesi Hediye H.	458	6	153 m2	Altında On Dükkan Olan Kargir Otel	Özel Mülkiyet	Tescilli	1. ve 2. Grup
Pirinç Han	Pirinç Han	441	2	551 m2	Ah. Hane ve Han	Cebeci zade Halit ef.	441	2	39 m2	Aşşap Han	Özel Mülkiyet	Tescilli	1. ve 2. Grup
Bala Han	Hazer Otel	441	1	259 m2	Ah. Hane ve Han	Mustafa ef.	441	1	222 m2	Aşşap Ev Han ve Dükkan	Özel Mülkiyet	Tescilli	1. ve 2. Grup
YeniSaray Han	Bilinmiyor	459	1	159	Arsa	Süleyman vesaire	459	1	159	Arsa	Özel Mülkiyet	Tescilsiz	-
Yıldız Han	Bilinmiyor	459	2_3	125	Dükkan	Saadet ve evlatları ve Hacı Ali ağa	459	28	125	İki Aşşap Ev ve Altında İki Dükkan	Özel Mülkiyet	Tescilsiz	-











Çizelge 1: 1924-1936 Kadastro Haritası'na ve Tapu Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) verilerine göre 'Ankara Hanlar Bölgesi'ndeki hanlar / The khans in 'Ankara Khans Regions' according to the data on 1924-1936 cadastral map and Land Registry Cadaster Information System (TAKBİS).

Han'ın Vakıf hisseli olduğu, diğer tüm hanların özel mülkiyet adına kayıtlı oldukları görülmektedir. Çengel Han'ın nevi hanesinde Rüstem Paşa Vakıf şerhi olmasına karşın, han 1924-1936 yılı kadastro kayıtlarında özel şahıslar üzerine kayıtlı gözükmektedir. 1955 yılı tapu belgesinde de taşınmazın malik bilgisi kadastro kayıtlarından farklı ancak yine özel mülkiyette gözükmektedir. Vakıf mülkiyetinden bir şekilde özel mülkiyete geçmiş olan han, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nce kamulaştırılmış, 1997 yılında ise 7044 sayılı 'Aslında Vakıf Olan Tarihi Ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun' gereği kökeni vakıf olduğundan yeniden Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetine geçmiştir. Yine vakıf kökenli olduğu bilinen 'Çukur Han'ın kayıt bilgilerinde ise bir kısmı 'Zahide Hanım Vakfı'ndan, büyük bölümünün ise 'Ankaravi Mehmet Efendi Vakfı'ndan olduğu belirtilmesine karşın, 1924-1936 yılı kadastro haritalarında malik kısmı boş bırakılmıştır. Tapu kayıt bilgilerine göre; bugün 'Çengel' ve 'Çukur Han' Vakıflar Genel Müdürlüğü adına kayıtlıdır. Vakıf kökenli olduğu bilinen 'Zafran Han' ise 1512 tarihli vakfiyesine göre 'Hacı İbrahim Bini Hacı Mehmet' tarafından vakıf yoluyla yaptırılmıştır. (Özdemir 1986: s:135). Kadastro kayıtları da hanın

vakıf hisseli olduğunu desteklemektedir. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü belgeleri kapsamında yapılan araştırmaya göre; bir kısım hissesi 'Hacı İbrahim Vakfı' adına kayıtlı iken, 1937 yılında izale-i şuyu satışı ile Emlak ve Eytam Bankasına satılmıştır. Adı geçen banka ise hanı 1940 yılında şahıslara satmıştır¹⁶. Zafran Han'ın bugün itibariyle hisseli mülkiyetten müstakil mülkiyete geçtiği ve özel mülkiyette olduğu tapu kayıtlarından anlaşılmaktadır. Yukarıda mülkiyet bilgileri açıklananlar dışında kalan diğer hanlar, kadastro ve tapu kayıtlarına göre; özel mülkiyette-dirler.

'Ankara Hanlar Bölgesi'nde yer alan ve çalışma kapsamında incelenen 10 adet tescilli hanın, tescil belgelerinde yer alan bilgileri levha 1'de detaylı olarak gösterilmiştir.

¹⁶ 04.10.1990 tarihli Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısından elde edilen bilgidir.

TESCİL BELGESİNDE YER ALAN BİLGİLER KAPSAMINDA "ANKARA HANLAR BÖLGESİ"								
HAN ADI	TAHMİNİ YAPIM YILI	MİMARİ ÜSLUP	GEÇMİŞ KULLANIM	ÖNERİLEN KULLANIM	GRUP DERECESİ	GÖZLEMLER	TANIM	FOTOĞRAFI
KURŞUNLU HAN	15. Yüzyıl (1421)	Osmanlı	Han	Müze	Antsal 2. Grup	Belirtilmemiş	"Ankara Kalesi'ne giden yol üzerinde ve kalenin dışında yer almaktadır. Fatih Sadrazamlarından Mahmut Paşa tarafından 1421 yılında yapılmış olan eser tipik Osmanlı şehir içi hanlarıdır. Bugün Arkeoloji müzesinin büro ve deposu olarak kullanılmaktadır. 1945 yılından sonra onarılmıştır. Arsasının eğimli oluşu ile aslında iki kat halinde bulunan hanın altında ahır ve depoların, arabaların konduğu 3. kat yapılmıştır. Hanın planı Osmanlı Devri binalarında tipik olduğu şekilde ortada bir avlu, revak sırası ve revakları batıya doğru eğiktir. Revak tuğla hatıllı dikdörtgen taş ayaklarla çevrilidir. Kemerleri yuvarlak revaklar haç tonozlar, odalar ise beşik tonozlarla örtülüdür. Bugün zemin katta 28, birinci katta 30 oda vardır. Avludan depoya inen iki merdiven vardır. Hanın ahır olarak yapılan bodrumu L şeklinde bir plana sahiptir. Bugün depo olarak kullanılır. Ana giriş eyvan gibi gelişmiş, yuvarlak kemerli tek parselde oturur. Kurşun kaplı çeliklerin altında iki sıra kirpi saçak cephelelerini süsler. Duvar örgüleri üç sıra tuğla bir sıra taştır. "	
ÇENGEL HAN	16. Yüzyıl (1552)	Osmanlı	Han	Han	Antsal 2. Grup	"Yapılan onarımlarla özgünlüğünü kaybetmiştir."	"Giriş kapısı büyük bursa kemerli olup, önünde sivri beşik tonozlu bir eyvan bulunmaktadır. Eyvanın sağ ve sol yanlarında taş kemerli nişler yer almakta ve kapı kemerinin arkasında çapraz tonozlu bir geçit ile iki yanda iki kapı hücreleri bulunmaktadır. Avlunun güney ve kuzey kenarlarında beşer sivri kemerli dükkan ile doğu ve batı kenarlarında üçer dükkan yer alır. Kemerler üç tuğla bir kesme taş sıralarından meydana gelmekte, duvarlarda yontma taşlar arası tuğla hatıllarla takviye edilmiştir. Doğu ve güneydeki dış cephelelerin duvarları moloz taştan yapılmış ve dört sıralı tupla hatlılar takviye edilmiştir. "	
ÇUKUR HAN	16 veya 17. Yüzyıl	Belirtilmemiş	Han	Han	Antsal 2. Grup	"1950 yangınından sonra yenilenecek özgünlüğünü kaybetmiştir."	"Kerpiç duvarlı, ahşap hatıllı, kiremit çatılı han bugün çeşitli dükkanlar halinde kullanılmaktadır. Ortası avlulu han etrafı iki katlı olarak birer revak sırası odalarla çevrilmiştir. Hanın kuzeyden tek girişi vardır. Alt kat revakları doğu hariç dükkan haline getirilmiştir. İkinci kat revakı kuzey hariç halen açıktır."	
ZAFRAN HAN	16. Yüzyıl	Belirtilmemiş	Han	Han	Antsal 2. Grup	"Yapı yapılan onarımlarla aslından uzaklaşmıştır."	"Ortası avlulu, etrafı iki katlı olarak revak ve odalarla çevrilmiş bir yapıdır. Batıdan beşik tonozlu tek girişi vardır. Revaklar iki katta camcanlarla kapatılarak dükkan haline getirilmiştir. Üzeri sıvalı olan duvarlardan alttakiler taş, üsttekiler üç sıra tuplalı bir sıra taştır. Pencere ve kapı kemerleri tuğladır. Kırkiki odalı olan hanın odalar beşik tonozludur."	
PİLAVOĞLU HAN	16 veya 17. Yüzyıl	Belirtilmemiş	Han	Han	Antsal 3. Grup	"Yapı yapılan onarımlarla aslından uzaklaşmıştır."	"Kerpiç duvarlı, ahşap hatıllı, kiremit çatılı, ortası avlulu, etrafı iki katlı revaklar ve odalarla çevrili basit bir yapıdır. Hanın girişi doğu ve batıdan karşılıklı iki taraftır. İkinci kat revakı ahşap direklerle taşınır, alta çeşitli dükkanlar ve depolar yer alır. Üstteki doğu revak kapatılmıştır. L şeklinde kapalı bir salon ve dehliz gibi bir girişten ibarettir. Ahşap tavan direklerle taşınır."	
PİRİNÇ HAN	Belirtilmemiş	Geç Osmanlı	Konut	Konut	Çevresel 2. Grup	"Strüktürel onarım gerekir"	"3 katlı yapının su basman kısmı taş, katlar ahşap iskelet arası tuğla dolgu. Geniş bir avlunun çevresinde yer almış olan yapının cephesinin bir kesimi üst katta testere çikma bir kesimi ise düz çikma yapıyor. Pencereleer giyotin tipinde saçak kaplamalıdır."	
BALA HAN	Belirtilmemiş	Geç Osmanlı	Konut	Konut	Çevresel 2. Grup	"Yalnız mimari elemanların onarımı verilmiş"	"Sokağa ön cephesi bakan 3 katlı yapının yer altı taşı, diğer katlar ise ahşap iskelet arası kerpiç dolu. Kırmızı çatısı olan yapının saçığı kaplamalı, üst kat hafif çikma yapılmış, çikma yapan üst katın cephesi ahşap ile kaplanmış. Bu katta tek, ara katta 2 tane demir parmaklıklı balkon var. Pencereleer giyotin tipinde, giriş kapısı tek kanatlı. Kapının üstünde ahşap alaturka bölünmüş aydınlık pencereleri var. Alt katta dükkan işlevi verilmiş, yapıda plan değişikliği ve boya ile siva yenilemesi vardır."	
RENÇBER HAN	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Han	Han	Çevresel 3. Grup	"Diğer hanlarla ticari bölgede iyi uyum sağlıyor."	Belirtilmemiş	
KIBRIS HAN	17. Yüzyıl	Belirtilmemiş	Han	Han	Antsal 2. Grup	"Zaman zaman yapılan onarımlarla aslından uzaklaşmıştır"	"Kuş Sokakla Safa Sokak köşesinde yer alan han kerpiç duvarlı, ahşap hatıllı, kiremit çatılı bir yapıdır. "	
YENİ HAN	16 veya 17. Yüzyıl	Belirtilmemiş	Han	Han	Antsal 2. Grup	"Yapı geçirdiği onarımlarla aslından uzaklaşmıştır."	"Kıbrıs Han'ın bitişiğinde yer alan han, kerpiç duvarlı ahşap katlı, kiremit çatılı basit bir yapıdır. İlk yapılmış muhtemelen 16. ve 17. yüzyıldır. Ortası avlulu, etrafı iki katlı olarak revak ve odalarla çevrili, asimetrik, çok değişiklikler görmüş bir yapıdır. Alt katta dükkanlar yer alır. Üst kat ahşap sütunlarla taşınır. Revakları kapatılmıştır."	
YENİSARAY HAN	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz
YILDIZ HAN	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz	Tescilsiz

Levha 1: Tescil Belgesinde yer alan bilgiler çerçevesinde 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin incelenmesi / 'Ankara Khans Region' according to the information in the Registration Documents.

'ANKARA HANLAR BÖLGESİ'NİN KULLANICILARI VE KULLANIMLARI

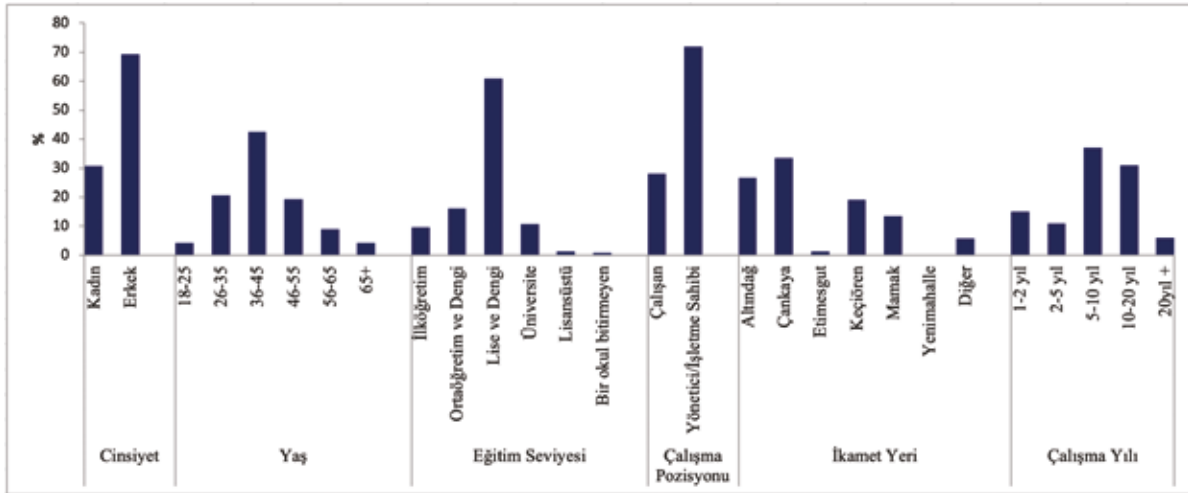
Makalenin bu bölümünde anket sonuçları değerlendirilmiştir. Anketler bölgede aktif olarak fayda/hizmet üreten 'ticaret birimi çalışanları' ve aktif olarak fayda sağlayan 'ziyaretçiler' olmak üzere iki farklı fayda grubuna, 2017 yılı Ağustos - Eylül ayları arasında, yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır. 400 ziyaretçi ve 400 ticaret birimi çalışanı olmak üzere toplam 800 kişiye anket uygulanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, hanlar bölgesini kullanma tercihleri ve bölgenin gelişimi hakkındaki görüşlerinin yanı sıra, hanların bilinirlik düzeyleri de farklı fayda grupları bakış açısı ile ortaya konulmuştur. Sonuçlar makalede daha önce incelenen bölgesel gelişim özellikleri altlığında değerlendirilerek, karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Kullanıcı Profil Analizi

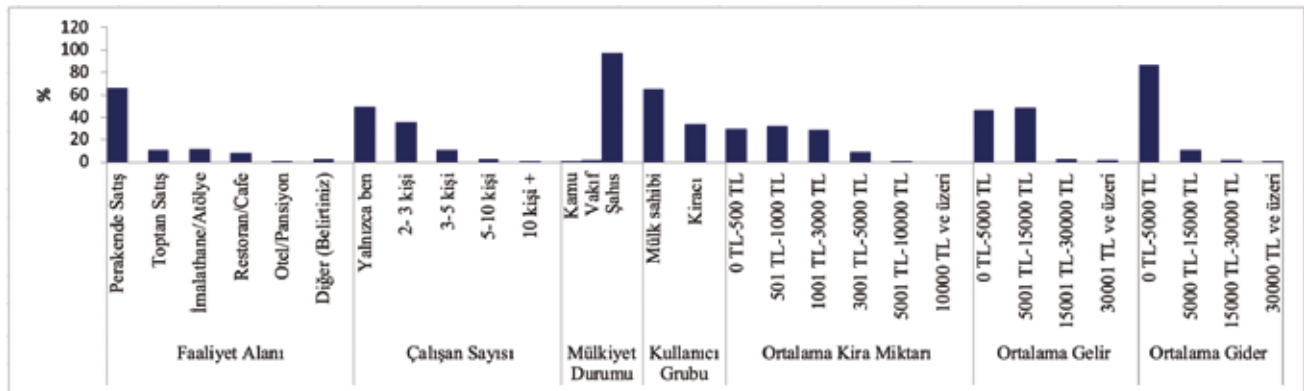
Ticaret Birimi Çalışanlarına İlişkin Anket Sonuçları

Ticaret birimi çalışanlarının demografik ve sosyal özelliklerine ilişkin elde edilen verilere göre; katılımcıların % 69,25'i erkek, % 30,75'i kadındır.

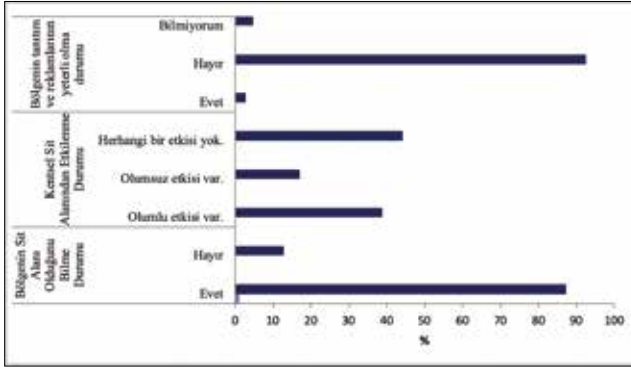
Çizelge 2'de de görüldüğü üzere, katılımcıların % 42,50'si 36-45 yaş aralığında, % 61,00'i lise ve dengi eğitim seviyesindedir. Katılımcılar ağırlıklı olarak Çankaya İlçesi ile (% 33,50), Altındağ İlçesi'nde (% 26,75) ikamet etmektedir. Katılımcıların % 28,00'i çalışan, 72,00'si yönetici/işletme sahibi olup, % 37,00'si 5-10 yıl, % 31,00'i ise 10 - 20 yıldır bölgede çalışmaktadır. 20 yıldan uzun süredir bölgede çalışan oranı ise sadece % 6 dır.



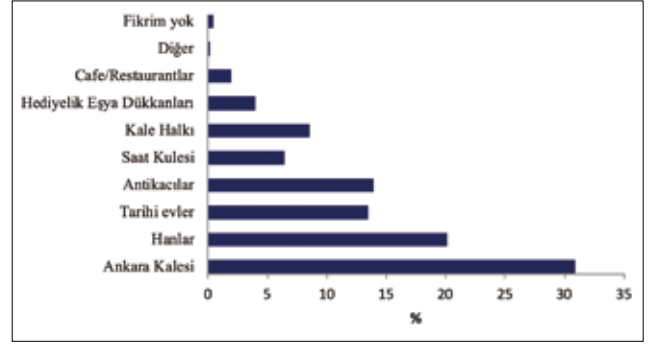
Çizelge 2: Ticaret birimi çalışanlarının sosyo-demografik özellikleri / Socio-demographic characteristics of the employees of the commercial units.



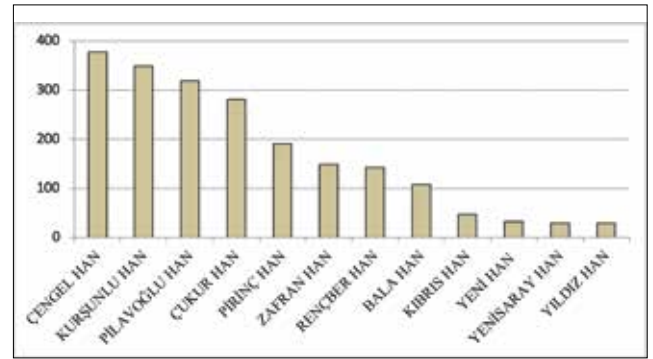
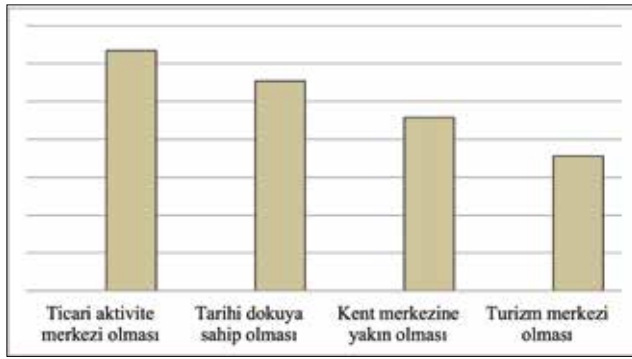
Çizelge 3: Ticaret birimlerinin özellikleri / Features of the commercial units.



Çizelge 4: Ticaret birimi çalışanlarının bölge hakkında ki bilgi düzeyleri ve görüşleri / Knowledge of the employees of the commercial units.



Çizelge 5: Hanlar Bölgesi'nin tanıtımında ön planda olması istenen öğeler / The primarily issues proposed to be considered in the promotion of Khans Region.



Çizelge 6: Ticaret birimi çalışanlarına göre (a) bölgenin niteliklerinin önem sıralaması ve (b) Hanların bilinirlik düzeyleri / According to the employees of the commercial units, (a) the ranking of the qualities of the region and (b) the awareness level about the khans.

Çizelge 3 de görüldüğü üzere; ticaret birimlerinin % 66,00'si perakende satış (antikacı, hediyelik eşya, büfe vb.) konusunda hizmet vermektedir. Yapıların % 96,75'i şahıs mülkiyetindedir. Katılımcıların % 65,50'si işletmede mülk sahibi olup, % 33,75'i kiracıdır. Kiracıların % 32,50'i 500-TL ile 1.000-TL arasında kira ödemektedir. Ticaret birimlerinin % 49,25'inde tek kişi çalışmaktadır. Birimlerin % 48,50'si 5.000-TL-15.000-TL 'işletme geliri' elde ederken, % 87,00'si 0 TL-5.000-TL 'işletme giderine' sahiptir.

Çizelge 4'de ticaret birimi çalışanlarının bölgeye ilişkin bilgi düzeylerini ve görüşlerini yansıtan sonuçlara göre; katılımcıların % 87,25'i işletmelerinin sit alanı içerisinde yer aldığını bilmektedir. Ancak % 44,25'i bu durumun işletmelerine olumlu ya da olumsuz bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Çizelge 5'de görüldüğü üzere; katılımcıların % 92,50'si bölgenin tanıtımının yeterli düzeyde yapılmadığını düşünürken, bölgenin tanıtımında ilk üç sırada ön plana çıkarılması gereken öğeleri; Ankara Kalesi, hanlar ve antikacılar olarak sıralamışlardır.

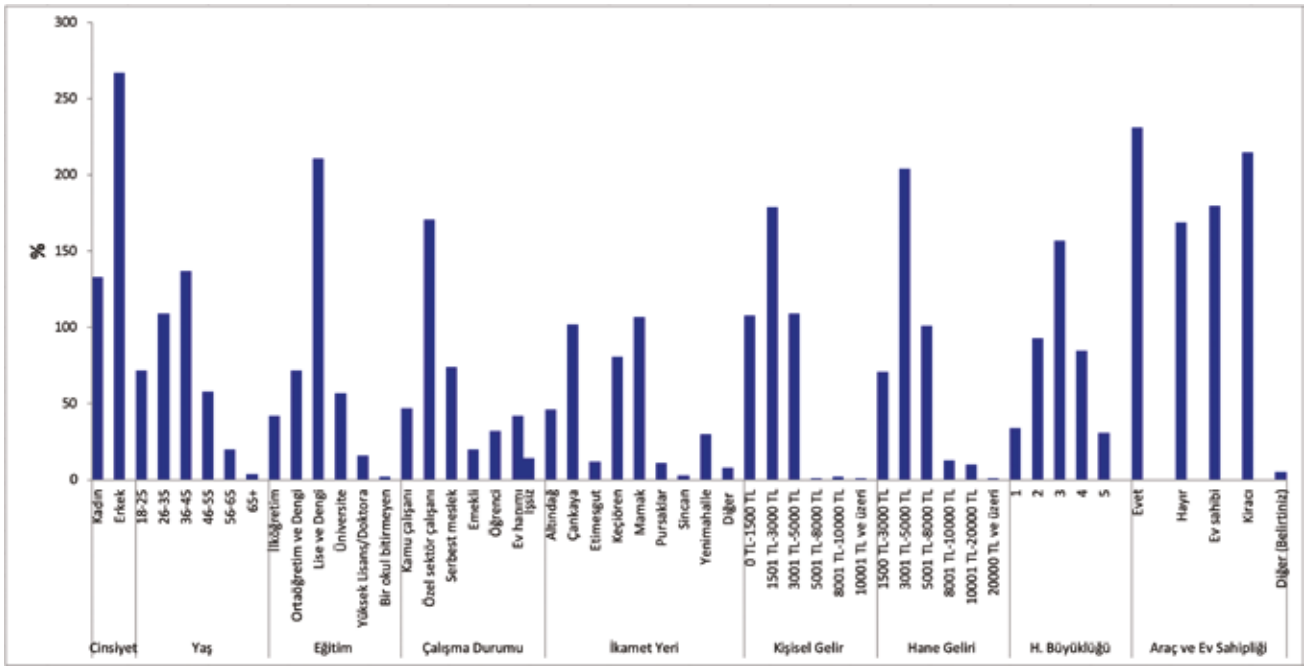
Ticaret birimi çalışanlarına göre Ankara Hanlar Bölgesi'nin en önemli niteliği 'ticari aktivite merkezi olması' dır (Çize. 6a).

Katılımcıların bölgede yer alan 'hanları bilme düzeyleri'nin tespiti, katılımcı tercihlerinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Bu amaçla katılımcılara ilk olarak hanların özgün adı ve bugün bilinen adı (örneğin, Çengel Han – Rahmi Koç Müzesi) ile ilgili tanıtıcı bir ön bilgi verilmiştir. Daha sonra hanların geçmiş ve bugünkü fotoğrafları ile uydu fotoğrafı üzerinde işaretlenmiş konumları gösterilmiştir. Katılımcıların görsel, yazılı ve sözlü bilgileri sentezleyerek, hanları bilip bilmediklerini belirtmeleri beklenmiştir. Adını bilme, fotoğrafını tanıma, yerini bilme ölçütlerinden herhangi birini bilen katılımcılar 'hanı biliyor' olarak kabul edilmiştir. Çizelge 6 b'de yer alan sonuçlara göre; ticaret birimi çalışanları tarafından bölgede en çok bilinen han Çengel Han (Rahmi Koç Müzesi) olurken, onu Kurşunlu Han (Anadolu Medeniyetleri Müzesi) ve Pilavoğlu Han takip etmiştir. Kıbrıs Han, Yeni Han, Yenisaray Han ve Yıldız Han ise en az bilinen hanlardır.

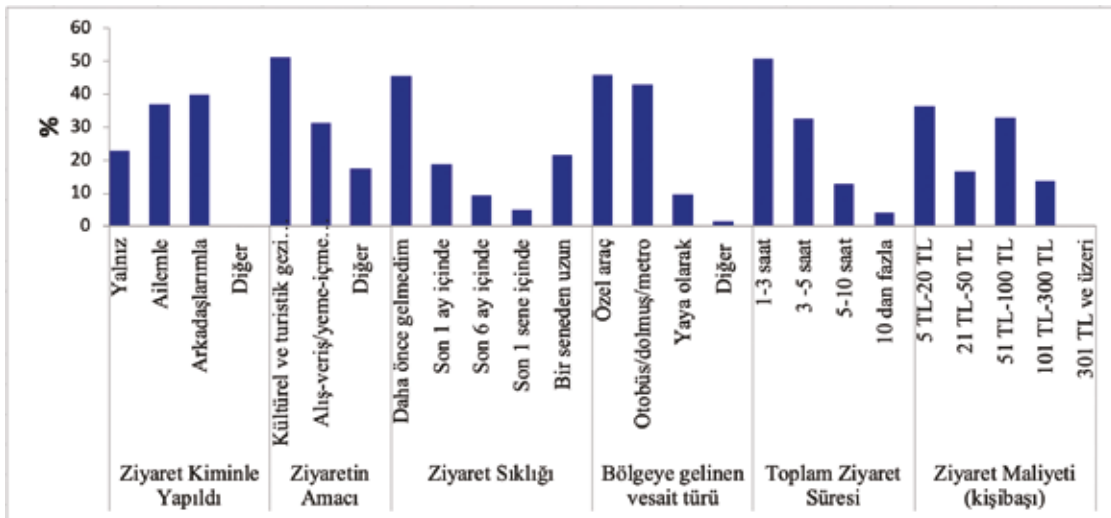
Ziyaretçilere İlişkin Anket Sonuçları

Ziyaretçilerin demografik ve sosyal özelliklerine ilişkin elde edilen verilere göre; % 66,75 'i erkek, % 33,25'i kadındır. % 34,25'i 36-45 orta yaş aralığında; % 52,75'i 'lise ve dengi düzey' eğitim seviyesinde ve % 42,75'i 'özel sektör çalışandır. Katılımcıların %

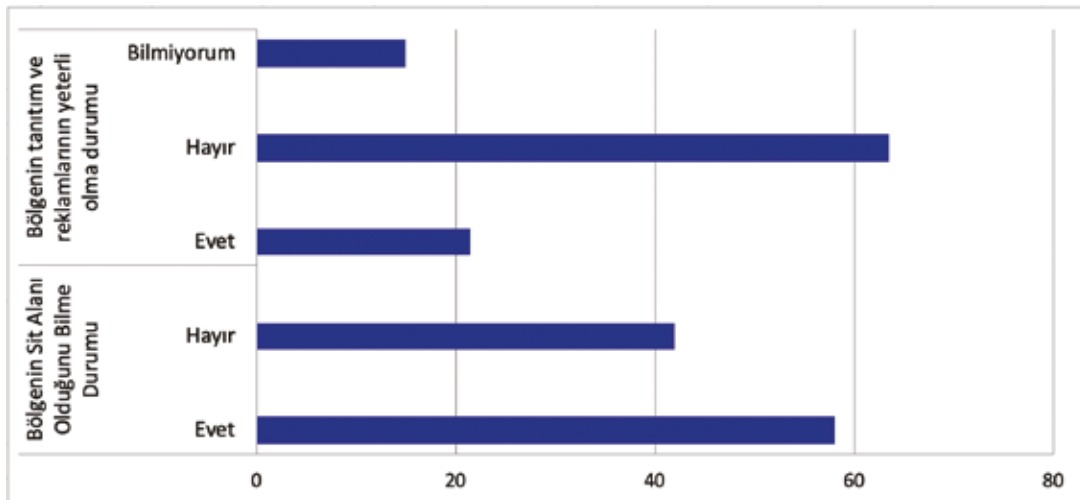
ANKARA HANLAR BÖLGESİ'NİN MEKANSAL GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ KULLANCI PROFİLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ



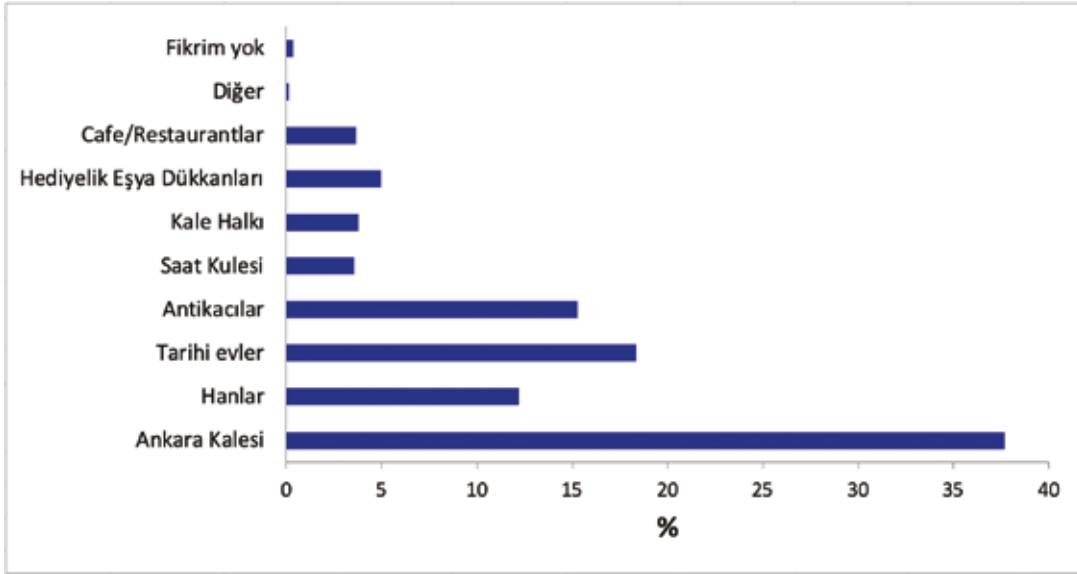
Çizelge 7: Ziyaretçilerin sosyo-demografik özellikleri / Socio-demographic characteristics of the visitors.



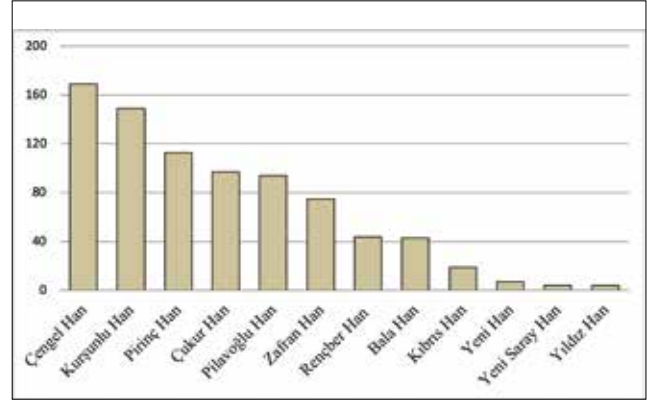
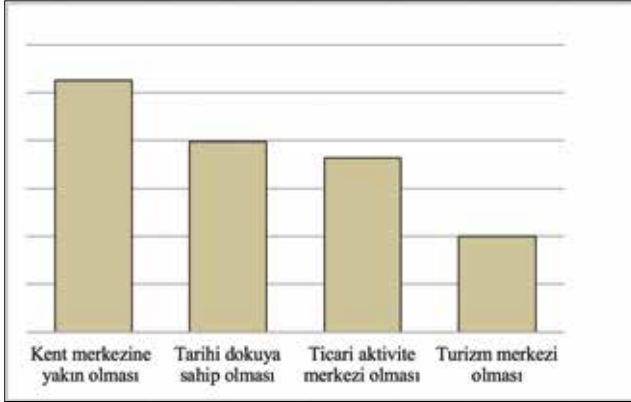
Çizelge 8: Ziyaretçi profili / Visitor profile.



Çizelge 9: Ziyaretçilerin bölge hakkındaki bilgi düzeyleri ve görüşleri / Visitors' level of knowledge and opinions about the Region.



Çizelge 10: Hanlar Bölgesi'nin tanıtımında ön planda olması istenen öğeler / The issues proposed to be considered primarily.



Çizelge 11: (a) Ziyaretçilere göre bölgenin temel niteliği ve (b) bilinirlik düzeyi / (a) The main quality of the region according to the visitors and (b) Awareness of the visitors about the Khans.

44,75'inin aylık geliri 1500-3000 TL alt orta gelir grubu aralığındadır. Ortalama hane büyüklüğü % 39,25 oranla 3 kişi tespit edilirken, bu oran 2017 yılı Ankara hane halkı büyüklüğü olan 3,15'in altındadır. Katılımcıların % 57,75'inin özel aracı bulunmaktadır. % 50,75'i kiracı olarak yaşamaktadır. Katılımcıların % 26,75'i Mamak İlçesi'nde, % 25,50 'si Çankaya İlçesi'nde ikamet etmektedir (Çize. 7). Bölgeyi ziyaret edenler genellikle, bölgeye yakın mesafede oturan Ankara halkıdır. Yabancı turist oranı oldukça azdır. Anket uygulaması sırasında yabancı turiste hiç rastlanmamış olup, bölge esnafı ile yapılan görüşmelerde yabancı turistlerin genellikle Kurşunlu Han'ı (Anadolu Medeniyetleri Müzesi) ziyaret ettikten sonra bölgeden ayrıldıklarını belirtilmiştir.

Kullanıcı profilinin analiz edilmesi amacıyla ziyaretçilerin, ziyaret alışkanlıkları Çizelge 8'de gösterilmiştir. Buna göre; katılımcıların % 40,00'ini bölgeye arkadaşları ile gelirken, % 37,00'si ailesi gelmiştir. % 51,25'i gezi amaçlı, % 31,25'i ise alışveriş-yeme içme amaçlı bölgeyi

ziyaret etmiştir. Katılımcıların % 45,50'si bölgeye ilk kez gelmiştir. %45,75'i bölgeye ulaşırken özel araç, % 43,00'ü toplu taşıma araçlarını tercih etmiştir. Bölgeyi ziyaret eden katılımcıların % 50,75'i bölgede 1-3 saat arası, % 32,50'si ise 3-5 saat arası vakit geçirmiştir. % 36,50'si bölgede geçirdikleri zaman boyunca 5 TL-20 TL arası harcama yaparken, % 33,00'ü 50 TL-100 TL arası harcama yapmıştır.

Çizelge 9'da ziyaretçilerin bölgeye ilişkin bilgi düzeylerini ve görüşlerini yansıtan sonuçlara göre; % 58'i bölgenin sit alanı olduğunu bilmektedir. Katılımcıların % 63,50'si bölgenin tanıtımının yeterli düzeyde yapılmadığını düşünürken, bölgenin tanıtımında ilk üç sırada ön plana çıkarılması gereken öğeleri; Ankara Kalesi, tarihi evler ve antikacılar olarak sıralamışlardır (Çize. 10).

Katılımcılar 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin en önemli niteliğinin 'kent merkezine (Kızılay- Ulus) yakın olması' olduğunu düşünmektedirler (Çize. 11a).

Çizelge 11 (b)'de yer alan sonuçlara göre; ziyaretçiler açısından bölgede en çok bilinen han Çengel Han (Rahmi Koç Müzesi) olurken, onu sırayla Kurşunlu Han (Anadolu Medeniyetleri Müzesi) ve Pirinç Han takip etmiştir. Rençber Han, Bala Han, Kıbrıs Han, Yeni Han, Yenisaray Han ve Yıldız Han ise en az bilinen hanlardır.

DEĞERLENDİRME

Kültürel miras niteliğindeki yapı ve alanların koruma ve kullanım politikalarının doğru şekilde belirlenebilmesi amacıyla alan ve yapıların tarihi, mimari ve kentsel özelliklerinin belgelenmesi ve zaman içindeki değişimleri ile birlikte güncel durumlarının tanımlanması gereklidir. Bu amaçla 'Ankara Hanlar Bölgesi' olarak tariflenen alanın, mekansal gelişim ve dönüşüm süreci, Ankara kent ve koruma planları altlığında incelenmiş ve tescil fişleri, kadastro haritaları, literatür çalışmaları ve saha çalışması ile varlığı tespit edilen 12 hanın güncel durumları ve işlevleri ortaya konulmuştur.

1924-1936 yılı kadastro haritaları ile kent planları ve plan kararları çerçevesinde bölgenin mekansal gelişimi değerlendirilmiştir. Buna göre; bölgenin sahip olduğu tarihi ve kültürel potansiyelin etkin bir şekilde kullanılamamasının en önemli sebebi; Ankara için yürürlükte olan bir koruma planının olmamasıdır. Cumhuriyet sonrası dönemde hızla gelişim gösteren kentin planlama hedefi, korumadan çok yeni bir başkent tasarlamak olduğundan ve Ankara'nın başkentlik kimliği sahip olduğu tarihi ve kültürel potansiyelin önüne geçtiğinden bütüncül bir koruma anlayışı uzun yıllar kent gelişiminin odağında olmamıştır. Bu gelişim içerisinde ticaret merkezi kimliğini büyük ölçüde yitiren ve giderek bakımsız ve korunmasız bir alan haline dönüşen Ankara Kalesi ve çevre dokusu, bugün dahi münferit projelerle gelişim göstermektedir. 2023 yılı Başkent Ankara Nazım İmar Planı ve 2038 yılı Ankara Çevre Düzeni Plan Raporunda; Çengel ve Çukur Hanlar gibi diğer hanların da potansiyellerinin etkin şekilde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu nedenle bölgenin geçirmiş olduğu dönüşüm ve hanların sahip olduğu potansiyelin ortaya konulması, bölgenin korunması ve sürekliliğinin sağlanması için verilecek kararlara önemli katkılar sunacaktır.

Korumanın etkilenleştirilmesinde fayda gruplarının sürece dahil edilerek ve kullanım öncelikleri ve tercihlerinin belirlenmesi önemlidir. Bu makale son yıllarda mekansal ve işlevsel olarak hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine giren bölgenin kullanıcı profilinin ortaya koyulması amacıyla uygulanan anket çalışması ile desteklenmiştir. Anket çalışmasının öne çıkan sonuçları önceki bölümler ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Ticaret birimi çalışanlarının % 87,25'i bölgenin sit alanı olduğunu bilmekte, ziyaretçilerde ise bu oran %58,00'e düşmektedir.

Bu bulguya göre; ziyaretçilerin neredeyse yarısı bölgenin sit alanı olması hususunda yeterli bilgiye sahip değildir. Çizelge 11 (a)' da verilen sonuçlarda göstermektedir ki; ziyaretçilerin bölgeyi ziyaret etmelerindeki birincil amaç bölgenin kent merkezine yakın olmasıdır. Çizelge 7 deki sonuçlar ile de ilişkilendirilebilecek bu bulgular; ziyaretçilerin bölgeye gelirken yeterli bilgiye sahip olmamaları, ziyaret öncesinde bir araştırma yapmamış olmaları, bölgenin tanıtımının yeterli düzeyde yapılmaması ve ziyaretçilerin eğitim seviyesi ile de açıklanabilmektedir. Bölgedeki ziyaretçi nitelik ve niceliğinin artırılması amacıyla geliştirilecek uygulamalarda; yerel yönetimler vasıtası ile bölgenin bütüncül bir mekan tasarımının yapılması, tarihi yapıların ve hanların odak alındığı bir yaya aksı oluşturulması ve turizm şirketlerince etkin tanıtım ve reklam politikasının takip edilmesi önerilebilir. Üst gelir grubu ve özellikle yabancı turistlerin bölgeye çekilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi, bölgenin ve hanların kalkınmasında önemli bir etken olacaktır.

Ticaret birimi çalışanlarının ise ziyaretçilerden daha yüksek oranda bölge hakkında bilgi sahibi olması sonucu çalışmanın beklenen sonuçlarındandır. Ancak ticaret birimi çalışanları bölgenin sit alanı olduğunu bilmelerine karşın, bu durumun işletmeleri üzerinde olumlu yada olumsuz bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Bu durum koruma faaliyetleri sonucunda bölgedeki ekonomik potansiyelin yeterli seviyeye ulaşmadığının bir göstergesi olabileceği gibi ticaret birimi çalışanlarının alanın tarihi dokusunun farkında olmalarına karşın, bölgenin sahip olduğu tarihi, kültürel ve ekonomik değerleri yeterince bilmediklerinin göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Çizelge 6 da ortaya koyulan bulgularla da desteklendiği üzere; ticaret birimi çalışanları bölgenin en çok ticari aktivite merkezi olması yönüyle öne çıktığını düşünmektedir. Bölgenin tarihi dokuya sahip olması niteliği ise ikinci sırada yer almaktadır. Son yıllarda bölgede hizmet veren birimlerin niceliksel artışının yanı sıra, turistik ve kültürel faaliyetler - çerçevesinde geçirdikleri dönüşüm dikkat çekicidir. İlerleyen yıllarda bölgenin tarihi dokusu ile bütünleşmiş bir kültür ve ticaret odağı olacağı söylenebilmektedir.

Çalışmanın fayda grupları nezdinde farklılaşan önemli bulgularından biri de 'bölgenin tanıtımında önem verilmesi gereken öğeler'in sıralamasıdır. Bölgeden 'hizmet alan aktör grubu'-ziyaretçiler ile bölgede 'hizmet veren aktör grubu'- ticaret birimi çalışanlarının, bölgede önem verdikleri en önemli öğe Ankara Kalesidir. Ancak diğer iki öğenin sıralamasındaki değişim, fayda gruplarının farklılaşan görüşlerini ortaya koymaktadır.

Dolayısı ile bu bulgu, bölgede farklı fayda gruplarının beklentilerini karşılamak için gerçekleştirilecek uygulamalarda, karar vericilere fikir vermek ve politika geliştirmek konusunda yol gösterici olacaktır.

Anket sonuçlarının en önemli ve literatüre özgün katkı yapan yönü; bölgede yer alan ‘hanların bilinirlik düzeyleri’nin, farklı fayda grupları özelinde ortaya konulması olmuştur. Her iki fayda grubu için de, bölgede en çok bilinen han ‘Çengel Han’ olarak tespit edilirken, Kıbrıs, Yeni, Yenisaray ve Yıldız Han ‘ın bilinme düzeyleri ise oldukça düşük çıkmıştır. Ticaret birimi çalışanları tarafından dahi bazı hanların bilinme oranlarının % 10’un altında olmasının en önemli sebeplerinden biri, bu hanların kullanım dışı olmaları ve/veya halka açık olarak kullanılmıyor olmalarıdır. Yeni ve Kıbrıs Han tescilli ve önemli dönem yapıları olmalarına karşın, oldukça harap ve bakıma muhtaç durumdadırlar. Hanların yeniden işlevlendirilmek suretiyle kullanıma açılmalarına yönelik gerekli koruma çalışmalarının ivedilikle yapılması gereklidir. Yenisaray ve Yıldız Han’ın bilinirlik düzeylerinin çok düşük çıkması çalışmanın beklenen sonuçları arasındadır. Zira literatür taraması, alan araştırması, bölge sakinleri ile yapılan sözlü görüşmeler neticesinde bu hanlara ilişkin ulaşılabilen bilgiler de oldukça kısıtlı olmuştur. Bu bilgiler ışığında ‘Yenisaray’ ve ‘Yıldız Han’ın tescilsiz olmaları durumu, ilgili taraflarca yeniden değerlendirilmelidir. Bahse konu iki taşınmazın Aktüre (1978) ve Bakırer ve Madran (1984)’ın belirttikleri hanlar olması halinde, bölgenin bütüncül yapısına sağlayacakları katkı göz önünde bulundurulmalıdır. Tarihi yapıların kullanımını sonucunda korunması, fayda yaratması ve bilinirliği arasındaki ilişki ile kullanım dışı olması sonucunda korunamaması, fayda yaratmaması ve bilinmemesi arasındaki ilişki, mekansal analizler ve anket sonuçları birlikte değerlendirilerek doğrulanmıştır.

Yukarıdaki bulgular dışında fayda grupları özelinde ortaya çıkan bir takım bölgesel analiz bulgularının da kullanıcı profiline ortaya konulmasında önemli olduğu düşünülmektedir. Ticaret birimi çalışanlarının bölgede çalışma süreleri Çizelge 2’de görülmektedir. Mekansal hafızanın korunabilmesi, geleneksel el sanatları ve zanaat faaliyetlerinin sürdürülebilmesi, tarihi doku ile birlikte sosyal ve kültürel dokunun da yaşatılabilmesi açısından, bölgede çalışan bireylerin, çalışma sürelerinin uzun olması koruma faaliyetlerinde önem taşımaktadır. Bölgenin yaklaşık 20 yıldır yaşadığı mekansal ve sosyal dönüşüm ile ticaret birimlerinde çalışanların çalışma süresi birlikte değerlendirildiğinde; ticaret birimlerinin sıklıkla el değiştirdiği; bununla birlikte satılan mal ve hizmetlerin de sıklıkla değiştiği söylenebilir. Çizelge 3’de üretilen veriler yorumlandığında ise; işletmelerde mülk sahipliği oranının yüksek olduğu,

bu sebeple işletme giderlerinin düşük olduğu, işletme gelirleri ve personel sayısı birlikte değerlendirildiğinde ise bölgedeki ticaret birimlerinin küçük ölçekli işletmelerden oluştuğu söylenebilir. Ayrıca bölgede 20 yıl ve üzeri çalışan sayısının az olması, çalışma süresinin 5 -10 yıl aralığında en yüksek orana ulaşması ile mülk sahipliği oranının yüksek olması birlikte değerlendirildiğinde, bölgedeki mülkiyetin el değiştirme oranının yüksek olduğu ve bölgedeki fiziksel dönüşüme paralel olarak sosyal doku ve kullanıcı profiline de değişmiş olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak; Ankara Hanlar Bölgesi ve çevre dokusu giderek tüketim odaklı bir mekana dönüşmektedir. Bölgede koruma altında veya korunması gerekli ancak kullanımda olmayan tarihi doku, kendiliğinden gelişen yapı içinde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bölgenin han yapıları odaklı eski ticaret merkezi fonksiyonunun gözetildiği bütüncül bir planlama stratejisi ile ele alınması, korumanın ve sürekliliğin sağlanması için önem arz etmektedir. Mekansal analizler ve anket sonuçlarının birlikte değerlendirilmesi neticesinde Ankara Hanlar Bölgesi’nin ve 12 hanın günümüzdeki kullanımları, kullanıcıların kullanım neden ve gerekçeleri, öncelik, tercih ve beklentilerinin ortaya konulduğu çalışma sonuçlarının; bölgenin korunması ve sürekliliğinin sağlanması için verilecek kararlara; bu bölgede binaların ve çevresinin fiziksel yapılarının korunması öncelikli olarak, planlanan işlevlerin, işlev tiplerinin ve çeşitliliğinin, bölgeye özgü olarak düşünülmesi ve hayata geçirilmesi sürecinde; bunların bölgeye katacağı, ekonomik, sosyal ve fiziksel katkı ile birlikte planlanması gibi, önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKAR, T., 2009

“Osmanlı Kentinde Ticari Mekanlar: Bedesten-Han-Arasta Çarşı Mekanları” Literatür Değerlendirmesi, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 7, Sayı: 13, s.267-292

Anonim, 1987.

Ankara Kalesi Koruma ve Geliştirme İmar Planı Proje Raporu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eser ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Altındağ Belediyesi İşbirliği, 288s., Ankara.

Anonim,2006.

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 715s., Ankara.

Anonim, 2010.

Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı, Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Araştırma Raporu, Makbule İlçan & UTTA Planlama, Projelendirme, Danışmanlık, Tic. Ltd.Şti. (İş Ortaklığı), 583s., Ankara.

AKSOY Z., 2015.

“Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Vakıf Taşınmazlarının Mekânsal Dönüşüm Süreçleri: Ankara Örneği”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı:44, s.105-128.

AKTÜRE,S., 1978.

19.yy sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, ODTÜ Mim. Fak. Yay. 334 s., Ankara.

AKTÜRE, S., 1992.

“Osmanlı Döneminde Ankara'nın Ticaret Merkezi Hanlar Bölgesi”, **Ankara Konuşmaları**, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s.33-52.

AKTÜRE, S.,1994.

17. Ve 18. Yy- Ankara, -Yapı Kredi Yayınları, s. 87-107, Ankara.

AKTÜRE, S., 2001.

“1830'dan 1930'a Ankara'da Günlük Yaşam”, **Tarih İçinde Ankara II** (derleyen. Yıldırım Yavuz), Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, s.35-74.

ATALAN, Ö./AREL, H., 2016.

“15. Ve 16. Yüzyıllara Ait Osmanlı Han Yapılarının Mekansal Analizi”, **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 11/2, s.217-228.

BADEMLİ R., 1985.

“1920–40 Döneminde Eski Ankara'nın Yazgısını Etkileyen Tutumlar”, **Mimarlık Dergisi**,85/2-3,s.10-16.

BADEMLİ R., 1989.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Planlama Projesi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Proje Grubu Haritaları.

BADEMLİ R., 1990.

“1990'dan 2000'li Yılların Ankara'sına Bir Bakış”, **Ankara Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Ankara Büyükşehir Belediyesi, s.35-54.

BAKIRER Ö. / MADRAN E., 1984.

“Ankara Kent Merkezinde Özellikle Hanlar ve Bedestenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, **Tarih İçinde Ankara**, s.107-129.

BAYBURTLUOĞLU İ, 1991.

“Müze Belgelerine Göre Kurşunludan günümüze kadar Anadolu Medeniyetleri Müzesi”, **Ankara Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Ankara Büyükşehir Belediyesi, s.96,124.

CENGİZKAN A.,2004

Ankara'nın ilk planı: 1924 – 1925 Lörcher Planı, Ankara Enstitüsü Vakfı ve Arkadaş Yayınları, 255 s., Ankara.

CENGİZKAN A.,2005.

“1957 Yücel Uybadin imar planı ve Ankara şehir mimarisi”. T. Şenyapılı (Der.). **Cumhuriyet'in Ankara'sı**, s. 24-59, Odtü Geliştirme Vakfı, Ankara.

CERASSİ M., 1999.

Osmanlı Kenti, Osmanlı İmparatorluğunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, Çeviren: Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yayınları,376 s., İstanbul.

ERDOĞAN A./ GÜNEL G./ KILCI A., 2007.

“Osmanlı'da Ankara”, **Ankara Tarihi ve Kültür Dizisi 2**, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını, 320 s. Ankara.

ERGENÇ,Ö.,1975.

“1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisadi Tarihine Ait Araştırmalar”, **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**, s.145-168,Ankara

ERGENÇ, Ö., 1984.

“16. Yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri”, **Tarih İçinde Ankara** s.49-59, Ankara.

ERGENÇ, Ö., 1990.

“XVI. Yüzyılda Ankara”, **Ankara Dergisi**, Cilt 1, Sayı:1, s. 55-60, Ankara.

- ERSOY, B.,1991.
“Ankara Çengel Han”, **Kültür ve Sanat Dergisi**, Eylül 1991, s.55-59.
- ERSOY, B.,1994.
“Osmanlı Şehir-içi Hanları, Plan Tasarımı ile Cephe ve Malzeme Özellikleri”, **Sanat Tarihi Dergisi**, İzmir, sy.VII, s. 75-97
- EYİCE, S., 1972
Ankara'nın Eski Bir Resmi, Atatürk Konferansları, Cilt 4, Türk Tarih Kurumu, 145 s., Ankara
- GÜLENAZ, N.,2011.
Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2010-86, 261 s., İstanbul.
- GÜNAY B., 2005.
“Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet'in Ankara'sı**, derleyen: Tansı Şenyapılı, s. 60-119, Ankara
- GÜNEL, G., / KILCI, A., 2015.
“Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, 2015, 3(1), s.78-104, Ankara.
- IŞIK, S., 2012.
“Tarihi Kent Merkezlerinde Koruma Planlaması Yaklaşımları: Ulus Tarihi Kent Merkezi Örneği”, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 115 s., Ankara.
- İŞCEN, Y., 2013.
“Osmanlı Devleti döneminde Ankara Hanları ve otelleri, <http://yavuziscen.blogspot.com/>
- KABAOĞLU, A., 1994.
“Çengel Han- Çukur Han Koruma ve Değerlendirme Yatırımları Danışmanlığı Projelerndirme ve Uygulama Çalışmaları”, **Ankara Dergisi**, Cilt: 2, Sayı:6, s. 73-84, Ankara.
- KIRAL, Ö., 2013.
“Ankara Kent Merkezinin Erken Cumhuriyet Döneminde Günümüze Planlaması: Uygulamaları ve Sorunları”, **Ankara Kent Merkezinin Dönüşümü, Geçmiş-Bugün-Gelecek Paneli**, 164 s., TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara.
- ÖNEY, G., 1994.
17. ve 18. Yüzyıllarda Ankara, Yapı Kredi Yay., s.87-108, Ankara.
- ÖNEY, G. 1971,
Ankara'da Türk devri dini ve sosyal yapıları, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fak. Yayını, s.136-141, Ankara.
- ÖZDEMİR, R.,1986.
XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, Kültür ve Turizm Bankalığı Yayınları, Ankara , s.135.
- ÖZTÜRK, N. 1988.
“Ankara'nın Kuruluşunda Vakıfların Rolü”, **Vakıflar Dergisi**, 20 s. 329-346.
- TANKUT G., 1984.
“Jansen Planı: Uygulama Sorunları ve Cumhuriyet Bürokrasisinin Kent Planına Yaklaşımı,” **Tarih İçinde Ankara**, Eylül 1981 Seminer Bildirileri, ODTÜ, Ankara, 1984, s. 301-316.
- TANKUT G., 1990.
Bir Başkent'in İmarı, (1929-1939), Anahtar Kitaplar Yayınevi, 283 s., Ankara.
- TANKUT G., 1994.
“Erken Cumhuriyet Döneminde Şehir Mimarisi-Ankara” **Bir Başkent'in Oluşumu**, TMMOB,s. 23-25, Ankara.
- TAŞ, H., 2004.
“XVII. Yüzyılda Ankara”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 314 s., Ankara.
- TUNÇER, M. 2000.
Tarihsel Çevre Koruma Politikaları: Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri,124 s., Ankara.
- TUNÇER, M. 2005.
Ankara Tarihi Kent Merkezi Ulus Paneli, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, 139 s., Ankara.
- TUNÇER, M., 2009.
“Cumhuriyet'in Mimari Mirasının Planlama Aracılığı İle Korunması: Ankara Örneği”, TMMOB Mimarlar Odası, **Cumhuriyet'in Mimari Mirası Sempozyumu**, s.1-22.
- TUNÇER, M., 2013.
“Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gereçekler”, **Ankara Araştırmaları Dergisi** 2013, 1(2), s.10-34.
- TUNÇER, M., 2014.
“Ankara'da Vakıf Mülkiyetindeki Bedesten Ve Hanların Gelişimi Ve Şehir Ekonomisinin Dönüşüm Süreci (15-20.Yy)”, **Vakıf ve İktisat Sempozyumu**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 103-150, Ankara.

USTA, G., 1994.

“Anadolu Osmanlı Dönemi Mimarisinde Mekan Analizi, Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Programı Doktora Tezi, 283s., Trabzon.

UYBADİN R. / YÜCEL N., 1957.

Ankara Nazım İmar Plan Raporu, 20 s., Ankara.

YAVUZ, A., 1984.

“19. Yüzyıl Ankara'sında Kale-İçi”, **Tarih İçinde Ankara**, s.155-194, Ankara.

YAVUZ, F., 1981.

“Başkent Ankara ve Jansen”, **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, Bahar 1981, s.25-33.